

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ**

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

«ДОПУЩЕНИЙ ДО ЗАХИСТУ»

завідувач кафедру

професор НУК, д.е.н. Рогов Г.К.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «__» _____ грудня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «Інвестиційний потенціал регіону: методи оцінки та розвиток»

Виконав: студент групи 6441м

Довганенко Я.І.

(підпис)

Керівник роботи:

к.е.н., професор Карась П.М.
(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Миколаїв – 2023 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА**

Факультет економіки моря

Кафедра _____ фінансів
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
проф., д.е.н. Рогов Г.К.
« 5 » травня 2023 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Студенту Довганенко Ярославу Івановичу
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: «Інвестиційний потенціал регіону: методи оцінки та розвиток»

Керівник роботи к.е.н., професор Карась Петро Миколайович
(науковий ступень, вчене звання, прізвище, ім'я по батькові)

Затверджені наказом ректора № 1206уч від «09» жовтня 2023 року

2. Термін подачі роботи 12.12.2023р.

3. Вихідні дані по роботі: матеріали практик, навчальні, наукові видання, публікації в періодичній літературі та Інтернет, власні дослідження автора, звітність підприємств.

4. Перелік питань, що належать до розробки:
Теоретико-методичні основи інвестиційного потенціалу регіону .
Дослідження інвестиційного потенціалу миколаївського регіону .
Напрями розвитку інвестиційного потенціалу регіону.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Фактори, які впливають на використання інвестиційного потенціалу регіону.

Переваги та недоліки методів оцінки інвестиційного потенціалу регіону
Капітальні інвестиції в розрізі регіонів за 2021-2022 роки. Капітальні
інвестиції в Миколаївській області. Фактори впливу на інвестиційний
потенціал регіонів України. Фінансово-інвестиційні фонди ЄС. Інструменти
та основні напрями реалізації інвестиційних програм EFSD. Структурна
модель формування інноваційного агрокластерного об'єднання у
Миколаївському регіоні.

6. Дата видачі завдання 5.05.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назви етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Систематизація інформації та складання розгорнутого змісту роботи, затвердження його науковим керівником	19.05.2023	виконано
2	Розробка теоретичного розділу	20.06.2023	виконано
3	Розробка аналітичного розділу	10.10.2023	виконано
4	Розробка проектного розділу	10.11.2023	виконано
5	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	17.11.2023	виконано
6	Розробка автореферату, презентації кваліфікаційної роботи та доповіді	30.11.2023	виконано
7	Подання кваліфікаційної роботи на попередній захист	08.12.2023	виконано
8	Подання на кафедру фінансів тексту остаточного варіанту роботи, підписаного її керівником, разом з заявою щодо самостійності виконання роботи та ідентичності друкованої та електронної версії роботи	12.12.2023	виконано
9	Подання кваліфікаційної роботи рецензенту	18.12.2023	виконано
10	Подання на кафедру фінансів електронних версії наступних документів у форматі pdf: кваліфікаційної роботи; файлу-опису кваліфікаційної роботи (згідно Додатку до наказу ректора НУК від 19.05.2020 р. за №287-уч); презентації доповіді	21.12.2023	виконано
11	Подання на кафедру фінансів письмового відгуку та рецензії на кваліфікаційну роботу	21.12.2023	виконано

Студент _____ / Ярослав ДОВГАНЕНКО /
 (підпис) (ПІБ)

Керівник _____ / Петро КАРАСЬ /
 (підпис) (ПІБ)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	7
1.1. Сутність інвестиційного потенціалу та його значення у формуванні фінансової системи регіону.....	7
1.2. Структура інвестиційного потенціалу регіону та умови його формування і використання.....	14
1.3. Методичні засади оцінки інвестиційного потенціалу регіону.....	21
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МИКОЛАЇВСЬКОГО РЕГІОНУ	32
2.1. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України та їх інвестиційного забезпечення.....	32
2.2. Загально-економічна характеристика Миколаївського регіону та його значення.....	40
2.3. Особливості формування і використання інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону.....	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	55
3.1. Стратегічні пріоритети формування і розвитку інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням воєнних умов та повоєнної відбудови економіки України.....	55
3.2. Європейський досвід активізації інвестиційної діяльності в контексті сталого розвитку.....	64
3.3. Стимулювання малого підприємництва в системі заходів розвитку інвестиційного потенціалу регіону.....	69
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми. Залучення інвестицій у регіональну економіку стає пріоритетним завданням в сучасних умовах. Зовнішні та внутрішні інвестиції постійно стимулюють прискорення розвитку регіонів, визначаючи обсяг та якість інвестиційної активності, які забезпечують стабільність економічного росту. Інвестиційна діяльність у регіоні передбачає оцінку територіальних можливостей у формуванні інвестиційних ресурсів, залучаючи різноманітні внутрішні та зовнішні джерела. Економічний потенціал регіону виступає як дежерело потенціальних інвестицій, а його розвиток у значній мірі визначається інвестиційним потенціалом. Наявність високого інвестиційного потенціалу та ефективне його використання виступають ключовими компонентами успішного економічного розвитку регіону. Зростання конкуренції за інвестиційні ресурси, у поєднанні із різноманітними особливостями економічного простору територій, визначає необхідність оцінки інвестиційного потенціалу, враховуючи типологічні особливості конкретного регіону.

Слід наголосити, що питанням інвестиційного потенціалу регіону досліджували такі вчені: Бланк І.О., Биковський В.В., Герасимчук З.В., Жулавський А.Ю., Каплун П.С., Катасонов В.Ю., Мешко Н.П., Рясков С.К., Ткачук В.Р., Чуб Б.О., Щербакова Т.О. та ін.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретико-методичних положень та розробка науково-практичних рекомендацій напрямів розвитку інвестиційного потенціалу регіону.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- розглянути та обґрунтувати сутність інвестиційного потенціалу та його значення у формуванні фінансової системи регіону;
- обґрунтувати структуру інвестиційного потенціалу регіону та умови його формування і використання;

- визначити методичні засади оцінки інвестиційного потенціалу регіону;
- здійснити сучасні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України та їх інвестиційного забезпечення;
- оцінити особливості формування і використання інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону;
- сформувати стратегічні пріоритети формування і розвитку інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням воєнних умов та повоєнної відбудови економіки України;
- дослідити стимулювання малого підприємництва в системі заходів розвитку інвестиційного потенціалу регіону.

Об'єктом дослідження є процеси інвестиційного потенціалу регіону: методи оцінки та розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади щодо інвестиційного потенціалу регіону: методи оцінки та розвитку.

Інформаційну базу дослідження становили: законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, матеріали опубліковані в наукових і періодичних виданнях в мережі Інтернет.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались на 2 науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю» (м.Мукачеве, 2023), студентському науково-практичному форумі «Енергозбереження як енергетична безпека України» (м.Первомайськ, 2023р.).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи – 95 стор., таблиць – 9, рисунків – 18. Список використаних джерел – складається із 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

1.1. Сутність інвестиційного потенціалу та його значення у формуванні фінансової системи регіону

В умовах економічної кризи в Україні, підсиленої військовою російською агресією, регіони країни взяли на себе багато відчутних ударів, серед яких зміна пріоритетів соціально-економічного розвитку, тотальне знищення власної інфраструктури, втрата значної частини людського капіталу, тощо.

До цього також слід додати загрози фінансової сфери, які характеризуються ризиками фінансової нестабільності, скороченні інвестиційної активності, інфляції, девальвації курсу національної грошової одиниці, а також в дефіциті кредитних і платіжних ресурсів, зростанні заборгованості перед праівниками з виплати заробітних плат, тощо. Крім цього, під час війни суттєво посилюються ризики поглиблення міжрегіональних диспропорцій, що в майбутньому може зумовити і загострення проблем повоєнного просторово-територіального розвитку громад та територій держави. Як свідчать реалії, значних фінансових та виробничих втрат зазнають саме ті регіони, які є наближеними до зони бойових дій, а в інших «тилових» регіонах також спостерігається нестача фінансових ресурсів зокрема, на створення належних умов для комфортного перебування великої кількості внутрішньо переміщених осіб на їх територію і релокованих підприємств [6]. Все це актуалізує потребу в розробці нових підходів, як до регіональної та місцевої фінансової політики в Україні загалом, так і до реалізації цієї політики на рівні окремих регіонів. Причому

сьогодні особливо важливо забезпечити практичну апробацію низки ефективних механізмів формування і використання інвестиційного потенціалу регіонів, які дадуть їм змогу успішно розвиватися й на повоєнному етапі та сприяти набуттю Україною статусу країни – претендента на членство в ЄС.

В сучасних умовах існує економічна необхідність самим регіонам шукати джерела фінансування програм соціально-економічного розвитку, створювати умови для залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону, що сприятиме зміцненню їх інвестиційного потенціалу [3,7,21].

Слід відзначити, що недостатньо сприятливий інвестиційний клімат створює бар'єри на шляху притоку інвестицій, що може бути зумовлено такими причинами, як відсутність стійкої правової стабільності під час реалізації довгострокових інвестиційних проектів, відсутність інформаційної прозорості щодо фінансового стану позичальника, наявність високого ступеня економічних ризиків.

Фінансові ресурси відіграють важливу роль в економічному і соціальному розвитку регіону. Вони забезпечують залучення суб'єктами господарювання економічних ресурсів для розвитку регіону, розподіл валового регіонального продукту, обіг економічних ресурсів, використання економічних важелів управління та контролю. Окрім цього, за допомогою фінансів здійснюється формування ефективної системи використання суб'єктами господарювання та регіонального управління залучених економічних ресурсів, створення резервів, використання доходів з метою забезпечення поточної економічної, соціальної та інших видів діяльності, спрямованих на забезпечення потреб регіонального розвитку [32].

Оскільки інвестиційний потенціал регіону вважається однією з найбільш неоднозначних економічних категорій, складність його визначення обумовлена різноманітністю інтересів, які він відображає. Існування розмаїття економічних категорій зумовлено не тільки змінами в економіці та розвитком науки, але й різним трактуванням сутності терміну “потенціал”.

Так термін “потенціал” походить від латинського слова “potentia”, яке в перекладі означає “сила”, “потужність”. Досліджені визначення вказують на закладене протиріччя в тлумаченні поняття “потенціал”: з одного боку, його розглядають як ступінь потужності [17], а з іншого – як сукупність можливостей, засобів в якій-небудь області (наприклад, у виробництві) [23], що спрямовані на досягнення поставленої мети, причому ці засоби можуть взагалі не мати ні сили, ні потужності. Це свідчить про суперечливість підходів до трактування сутності категорії “потенціал” в економіці. Що стосується категорії «інвестиції», то їх зміст розкриває Закон України «Про інвестиційну діяльність». Так, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності.

Суттєвий внесок у дослідження теоретико - практичних питань формування і використання інвестиційного потенціалу регіону зробили такі вчені, як О.Ю. Акименко, З.В. Герасимчук, В.П. Гордієнко, О.І. Дем'янчук, А.Ю. Жулавський, О.І. Єлейко, Я.І. Єпіфанов, С.В. Іванов, С.М. Ілляшенко, Л.В. Ключник, Я.В. Кобушко, О.М. Марголін, Б.А. Мінченко, К.Є. Раєвський, Т.В. Романова, С.К. Рясков, І.М. Сотник, Ф.П. Ткачик та ін. Як зазначає Покатаєва К.П., досліджуючи теоретичні аспекти категорії «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість», сутність поняття інвестиційний потенціал регіону розуміється як «сукупна здатність економіки регіону або

держави здійснювати інвестиційну діяльність у всіх сферах, що охоплюють не тільки наявний інвестиційний капітал, але й сукупність об'єктивних передумов для інвестування» [24]. На думку Мірошніченко П., сутність інвестиційного потенціалу регіону розкривається через «сукупність інвестиційних ресурсів суб'єктів господарської діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарчої і соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі», що спрямовано на досягнення стійкого економічного зростання [22]. Вчена Сілюкова С.В. під інвестиційним потенціалом розуміє сукупність коштів населення, підприємств, держави та нерезидентів, які потенційно можуть бути використані для здійснення інвестиційної діяльності (розглядатися як інвестиційні ресурси) [32]. Отже, сьогодні не існує єдиного визначення цього поняття. Більшість авторів визначають його як сукупність ресурсів і факторів або суму передумов для здійснення інвестиційної діяльності у регіоні, або комплекс можливостей та спроможність формування і залучення інвестиційних ресурсів в залежності від умов соціально-економічного розвитку регіону. Наукові підходи до визначення категорії «інвестиційний потенціал регіону» згруповані та представлені у табл. 1.1.

Таким чином, узагальнюючи погляди науковців до розуміння сутності поняття «інвестиційний потенціал регіону», можна відзначити, що ця категорія досліджується на основі декількох підходів:

- інвестиційний потенціал регіону розуміється як сукупність об'єктивних передумов здійснення інвестиційної діяльності в регіоні (економічних, соціальних, природно-географічних тощо);
- інвестиційний потенціал регіону визначається як сукупність інвестиційних ресурсів і факторів виробництва, необхідних для здійснення інвестиційної діяльності суб'єктами економіки регіону;
- інвестиційний потенціал регіону досліджується як сукупна можливість формувати внутрішні й залучати зовнішні інвестиційні ресурси з урахуванням природних, економічних і соціальних умов даного регіону.

Таблиця 1.1

Існуючі підходи до визначення сутності поняття
«інвестиційний потенціал регіону»

Джерело	Визначення
1	2
Л.В. Ключник [17]	сукупна можливість власних і залучених у регіон фінансових ресурсів забезпечувати інвестиційну діяльність з метою отримання прибутку в цілях і масштабах, визначених економічною політикою регіону
А.О. Єпіфанов, М.В. Мінченко, Б.А. Дадашев, Кобушко Я. [18]	сума об'єктивних передумов для інвестицій, які залежать від наявності та розмаїття сфер і об'єктів інвестування та від їх економічних характеристик
О.І. Дем'янчук Демішев І.В., Войтко С.В. [7]	сукупність наявних та можливих інвестиційних ресурсів, які сформовані та ефективно використовуються органами місцевого самоврядування в умовах сприятливого інвестиційного клімату та управлінських рішень щодо підвищення інвестиційної привабливості економіки регіону
Ф.П. Ткачик [35]	сукупність наявних та таких, які можуть бути мобілізовані, основних джерел, засобів, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються для забезпечення ефективної інвестиційної діяльності і соціально-економічного прогресу на регіональному рівні
Жулавський А.Ю., Гордієнко В.П. Романова Т. [23]	суб'єктно-об'єктна єдність учасників інвестиційного процесу, взаємодія яких лежить в основі формування регіонального інвестиційного ринку, характеризує збалансованість інвестиційного попиту та пропозиції, визначає можливість відтворення інвестиційних ресурсів у регіоні й обсяги їх міжтериторіального руху
О.Ю. Акименко Кришталь Т., Легер К., Підвальна О [16]	органічна єдність реальних бізнесових, бюджетних, позабюджетних, кредитних та інтелектуальних можливостей регіонального економічного простору, які спрямовуються на реалізацію стратегічних програм та забезпечення сталого розвитку регіону
З.В. Герасимчук, В.Р. Ткачук	максимальні можливості регіону щодо раціонального залучення та використання інвестиційних ресурсів з урахуванням природно-геополітичних та соціально-економічних передумов для здійснення інвестиційної діяльності з метою досягнення сталого розвитку регіону

Продовження таблиці 1.1

1	2
С.В. Іванов	сукупність матеріальних, нематеріальних, фінансових і інших інвестиційних ресурсів, що використовуються для відтворення і розвитку суб'єктів економічної діяльності на території регіону, а також ринкових, соціально-економічних, організаційно-правових і інших властивих регіонові факторів, що залучають або відштовхують інвесторів і забезпечують умови для ефективного залучення інвестиційних ресурсів

Джерело: узагальнено автором за [7, 16, 17, 32]

Отже, на нашу думку, під інвестиційним потенціалом регіону слід розуміти сукупність наявних та можливих інвестиційних ресурсів, які ефективно використовуються та управлінських рішень щодо підвищення інвестиційної привабливості економіки регіону та забезпечення його соціально-економічного розвитку.

Варто відзначити, що реформа децентралізації в Україні сприяє підвищенню інвестиційного потенціалу об'єднаних територіальних громад через розширення їх бюджетної самостійності, наділення додатковими джерелами бюджетних надходжень, можливостями залучати кредитні ресурси, фінансову підтримку з Державного бюджету у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури відповідно до планів соціально-економічного розвитку громад, розширення можливостей щодо залучення міжнародної технічної допомоги, коштів міжнародних фондів тощо. Однак ці можливості мають відношення до об'єднаних територіальних громад. Станом на 01.06.2017 р. в Україні створено 413 таких громад, які об'єднали тільки 17,2% сільських, селищних, міських рад, наявних до початку реформи [6]. У контексті територіальних громад поняття їх інвестиційного потенціалу доцільно розглядати з погляду ресурсів і можливостей, які можуть бути мобілізованими для формування потоку інвестицій у створення та розвиток насамперед підприємств й інфраструктурних об'єктів комунальної власності (власності громади), а також підприємств інших форм власності, які

здійснюватимуть виконання робіт і надання послуг на засадах публічно-приватного партнерства, забезпечуючи реалізацію повноважень і завдань територіальних громад як адміністративно-територіальних утворень у сфері комунального господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту, екологічної безпеки тощо.

Інвестиційний потенціал займає важливе місце у формуванні фінансової системи регіону, яка розуміється як сукупність суб'єктів діяльності та їх фінансових операцій, які проводяться з використанням певного фінансово-кредитного механізму. До об'єктів фінансової системи відносяться: державні (місцеві) фінанси, фінанси недержавних підприємств і установ, фінанси громадян, фінанси спільних підприємств, фінанси закордонних юридичних та фізичних осіб [7]. При цьому, усі ці елементи включають певну сукупність фінансових операцій, яка розглядається як фінансова підсистема. Якщо розглядати державні фінанси, то вони включають державний бюджет, фінанси державних цільових фондів, державний кредит, фінанси державних підприємств і установ. Фінанси недержавних підприємств і установ формуються з фінансів індивідуальних, приватних і колективних підприємств. Фінанси громадян включають фінанси домогосподарств та фінанси суб'єктів підприємницької діяльності. Фінанси спільних підприємств відображають фінанси підприємств, які створюються державними органами управління, юридичними та фізичними особами за участю іноземних учасників [8].

Таким чином, в цілому, категорія інвестиційний потенціал регіону визначає можливість вкладати фінансові ресурси в матеріально-речовинні й особисті фактори виробництва для забезпечення одержання очікуваного прибутку, умов нормального відтворення і розвитку регіону. Він є вирішальним фактором розширення потенційних можливостей держави у післявоєнному відновленні економіки України, забезпечення необхідних та достатніх ресурсів для забезпечення гідних умов життя населення регіону,

комплексного його розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки в умовах трансформаційних змін.

1.2. Структура інвестиційного потенціалу регіону та умови його формування і використання

В сучасних умовах інвестиційний потенціал регіону відіграє вирішальне значення в економічному розвитку більшості регіонів і територіальних громад України. Інвестиційний потенціал регіону відображає системну єдність забезпечення процесів формування та ефективного використання власних і залучених фінансових ресурсів, що зумовлена природними, економічними і соціальними умовами регіону, рівнем його інвестиційної привабливості і спрямована на досягнення сталого регіонального розвитку. Тому важливим є дослідження складових елементів інвестиційного потенціалу регіону, які виступають підґрунтям розвитку українських регіонів у сучасних соціально-економічних умовах.

На основі проведеного дослідження структури інвестиційного потенціалу регіону, можна виділити основні його складові елементи, серед яких природно-ресурсний, виробничий, фінансовий, інноваційний, соціально-трудовий, інфраструктурний (рис.1.3).

1. Природно-ресурсний потенціал, як складова ІПР, відображає сукупність накопичених запасів природно-сировинних і матеріальних ресурсів і умов території, яка має можливість забезпечити інвестиційний відтворювальний процес, ефективне використання рекреаційної інфраструктури регіону.

2. Виробничий потенціал являється важливою складовою ІПР та характеризує сукупний результат господарської діяльності населення в регіоні та визначається загальним обсягом виробництва продукції

промислового сектору, галузей сільського господарства, будівництва, надання послуг, тощо.

3. Інноваційний потенціал у складі ІПР відображає рівень розвитку наукових знань і ступінь упровадження у виробничо-господарські та соціально-економічні процеси використання інформаційних технологій, можливостей цифрової економіки, досягнень науково-технічного прогресу.

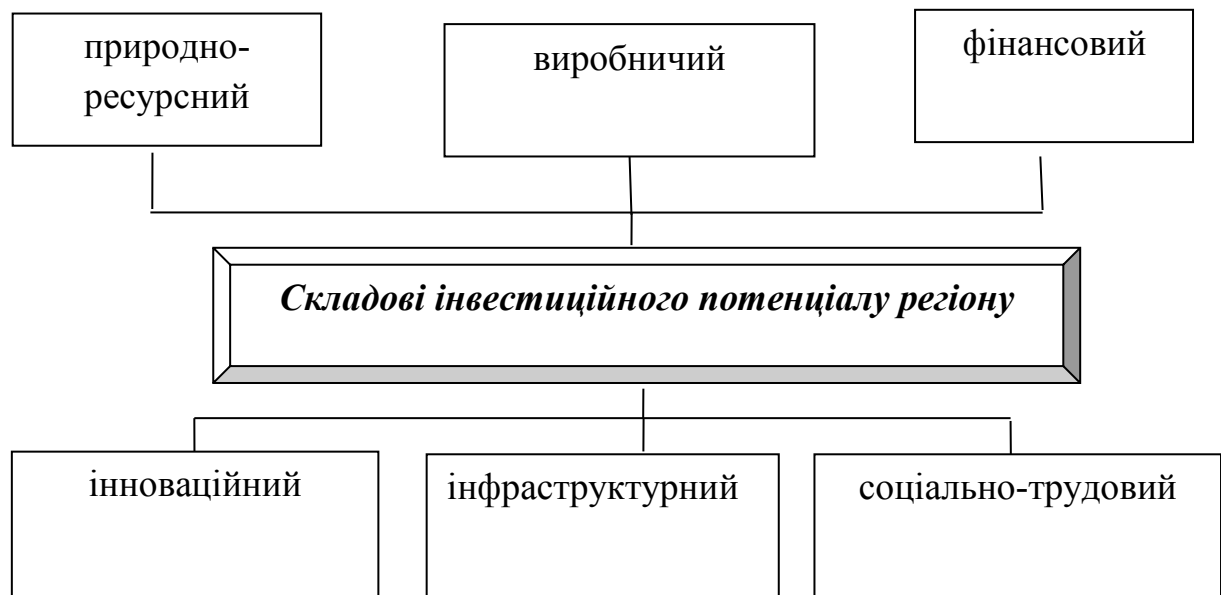

Рис. 1.1. Структура інвестиційного потенціалу регіону

Джерело: узагальнено автором за [5,7, 16,20, 32]

4. Соціально-трудоий потенціал, як складова ІПР, характеризується сукупністю кількісно- якісних характеристик працездатного населення та соціальних умов, що дають змогу формувати, розвивати та ефективно реалізувати потенціал трудових ресурсів в економіці регіону.

5. Фінансовий потенціал у складі ІПР відображає необхідний обсяг грошових ресурсів, який може бути використаний для забезпечення інвестиційного процесу у регіоні.

6. Інфраструктурний потенціал, як складова ІПР, характеризується економіко-географічним положенням регіону, його інженерним та інфраструктурним облаштуванням.

Отже, являючись динамічною категорією, інвестиційний потенціал регіону щодо його формування, стану і рівня використання значною мірою визначається як ендогенними чинниками впливу, зумовленими розвитком і рівнем ефективності використання інших часткових потенціалів регіону – фінансового, виробничого, природно-ресурсного, інфраструктурного, споживчого, інноваційного, трудового, управлінського тощо, що, власне, й зумовлює доцільність розгляду інвестиційного потенціалу у тісному взаємозв'язку з ними, оскільки ігнорування останнього означатиме розуміння інвестиційного потенціалу лише як сукупності фінансових ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності, так і екзогенними чинниками, зумовленими станом і характеристиками макросередовища, в якому функціонує регіон (рис. 1.2) [23, 35].

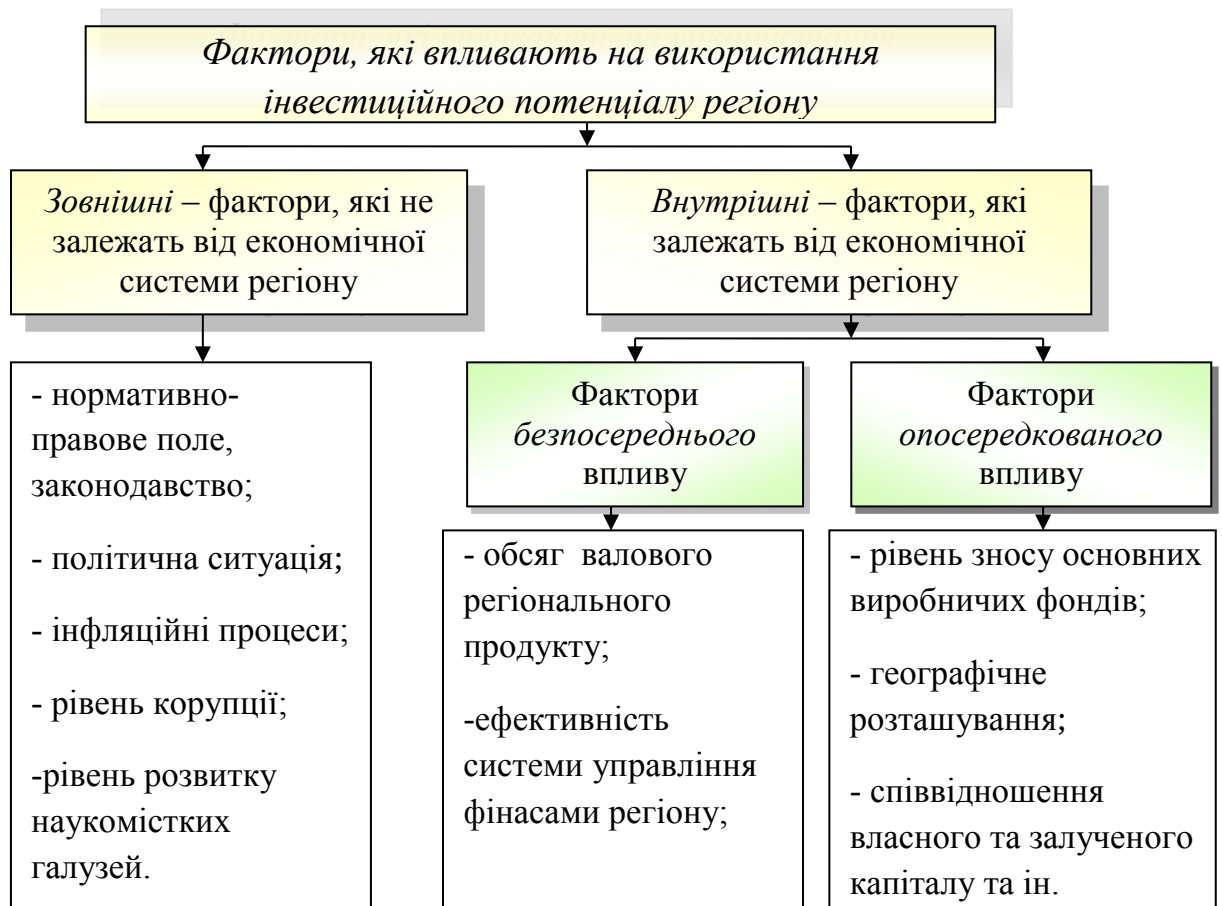

Рис.1.2. Фактори, які впливають на використання інвестиційного потенціалу регіону

Джерело: узагальнено автором за [16,20, 32]

Інвестиційний потенціал регіону характеризує його здатність генерувати ресурси, а також ефективно і раціонально використовувати їх на цілі, передбачені інвестиційною стратегією розвитку. Таким чином, сукупність взаємопов'язаних властивостей, які характеризують сутність інвестиційного потенціалу регіону, характеризує здатність виробляти і мобілізувати внутрішні ресурси і резерви території; здатності акумулювати і залучати фінансово-кредитні та інвестиційні ресурси із зовнішніх джерел; тощо. В якості інвестиційних ресурсів, як складової інвестиційного потенціалу, виступають відповідні ресурси зовнішніх інвесторів, а щодо складової «можливості», що визначають умови і ефективність їх розміщення, то вони формуються як зовнішніми факторами, які створюють відповідний інвестиційний клімат, так і внутрішніми факторами самого об'єкта інвестування, які визначають його інвестиційну привабливість. До факторів зовнішнього середовища, які визначають інвестиційний клімат, відносяться такі: нормативно-правова база; стан інвестиційного ринку, стан фінансово-кредитної системи, політична ситуація, стійкість національної валюти і т. ін. До факторів внутрішнього середовища, які залежать від економічної системи регіону, можна віднести: обсяг валового регіонального продукту, ефективність системи управління кадрами, фінансовими ресурсами, перспективи економічного зростання, тощо. Зовнішній інвестиційний потенціал, який загалом визначається інвестиційною привабливістю, спрямовується в першу чергу на розвиток самого суб'єкта господарювання, який є об'єктом вкладення капіталу для зовнішніх інвесторів.

Слід відзначити, що формування дієвих систем мотивації інвестиційної активності являється важливою передумовою розвитку як окремого регіону, так і сталого розвитку держави. До таких складових необхідно включити:

- сприятливий інвестиційно-інноваційний клімат в регіоні;
- прості та прозорі умови відкриття підприємств і бізнесу;
- відсутність бар'єрів виходу на ринки новітніх технологій і суспільно значущих товарів і послуг;

- стимулювання інвестиційної активності тощо.

Аналіз законодавчої бази підтримки і стимулювання інвестиційної активності довоєнного періоду показав, що з 2013 р. набув чинності Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», спрямований на створення умов для активізації інвестиційної діяльності в Україні та визначення основ державної політики в інвестиційній сфері протягом 2013-2032 рр. Для інвестиційних проектів були встановлені нульова ставка податку на прибуток до 2017 р. і 8% до 2022 р.

У вересні 2023 р. прийнято Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», в якому визначаються організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних внутрішніх і зовнішніх інвестицій, створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України [12]. Закон також визначає обсяг державної підтримки, який не має перевищувати 30% від суми інвестицій у проект, та чітко окреслює сфери, в яких мають працювати підприємства, яким надаватиметься підтримка – а саме, які працюють у переробній промисловості, транспортній галузі, освіті, науковій та науково-технічній галузях; охороні здоров'я, мистецтві, культурі, спорті, туризмі та курортно-рекреаційній сфері. Передбачено також створення спеціальної урядової уповноваженої установи, що займатиметься супроводом інвестиційних проектів, допомогою інвесторам від початку проекту й протягом усього часу його тривалості. Відповідно до цього Закону, державна підтримка інвестиційних проектів із значними інвестиціями може надаватися інвестору із значними інвестиціями у різних формах, серед яких:

- звільнення від сплати окремих податків та зборів відповідно до Податкового кодексу України;

- звільнення від оподаткування ввізним митом нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що ввозяться виключно для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями на виконання спеціального інвестиційного договору, відповідно до Митного кодексу України;

- забезпечення переважного права землекористування земельною ділянкою державної або комунальної власності для реалізації такого інвестиційного проекту;

- забезпечення за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та з інших джерел, не заборонених законом, будівництва об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури, тощо.

Серед важливих умов використання інвестиційного потенціалу регіонів слід відзначити і механізм залучення інвестицій через створення індустріальних парків, які є потенційними промисловими майданчиками для релокації компаній із інших країн з метою диверсифікації ланцюгів поставок, що вирішують питання скорочення часу до початку роботи (Time-to-Market) компаній беручи до уваги час, необхідний для пошуку оптимальної локації, початку будівництва і введення об'єктів в експлуатацію. Закон України «Про індустріальні парки» передбачає спрощений порядок надання в оренду чи власність земельних ділянок у межах індустріальних парків, довготривалість і сталість господарських відносин в рамках індустріальних парків, надання державного стимулювання для розвитку зареєстрованих індустріальних парків. Таке державне стимулювання може здійснюватися за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та з інших джерел, не заборонених законодавством, а також шляхом супроводу інвесторів місцевими і центральними органами виконавчої влади, організаціями у вирішенні ними питань, пов'язаних із розвитком індустріальних парків.

Отже, виходячи із вищезазначеного, можна розрізняти фактори, що формують інвестиційний потенціал регіону та фактори, які перешкоджають

розкриттю інвестиційного потенціалу регіону (рис.1.3). Інвестиційний потенціал свідчить про можливості здійснювати капіталовкладення в економічну систему регіону, враховуючи при цьому його вигідне географічне розташування, необхідні природні ресурси, низьку вартість робочої сили, тощо

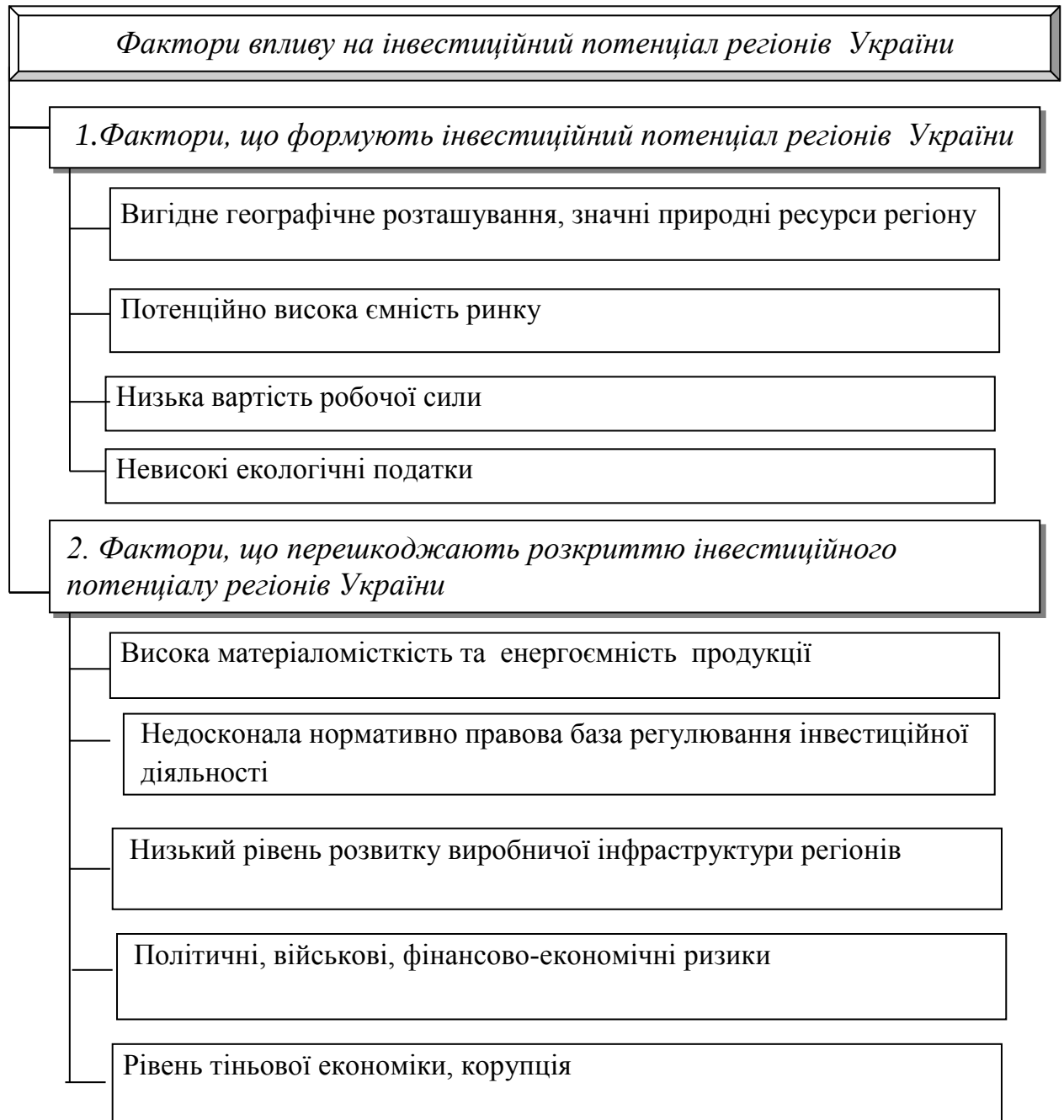

Рис.1.3. Фактори впливу на інвестиційний потенціал регіонів України

Джерело: узагальнено автором за [2,8,16,32]

Разом з цим, слід визначити і умови, які перешкоджають розкриттю інвестиційного потенціалу регіонів України, серед яких важливими слід вважати недосконалість нормативно-правова бази регулювання інвестиційної діяльності, низький рівень розвитку виробничої інфраструктури регіонів.

Таким чином, серед основних умов формування, використання та розвитку інвестиційного потенціалу на регіональному рівні слід вважати: наявність інвестиційної привабливості регіону у разі якості його людського та соціального капіталу, рівня розвитку виробничої, транспортно-логістичної, інформаційної, маркетингової, соціальної та інноваційної інфраструктури, особливостей географічного та просторового розташування тощо; розвиток фінансової інфраструктури регіону; якість інституційного середовища, яке зумовлює рівень фінансової спроможності органів місцевого самоврядування та їхню самодостатність у взаємодії з наявними та потенційними інвесторами, зокрема; відкритість місцевої влади до співпраці з малим і середнім бізнесом та інвесторами, наявність якісних стратегічних і програмних документів щодо розвитку території, досконало опрацьованих інвестиційних пропозицій, тощо.

1.3 Методичні засади оцінки інвестиційного потенціалу регіону

Дослідження проблем формування і використання інвестиційного потенціалу завжди було в центрі уваги економічної науки, оскільки інвестиції є складовою глибинних основ функціонування регіонів та управління розвитком їх територіальних систем, визначаючи процеси економічного зростання, забезпечення соціальних стандартів і збереження навколишнього середовища. В сучасних умовах воєнного стану вони є найважливішим механізмом забезпечення умов функціонування фінансово-економічної сфери як України, так і її регіонів. Зрозуміло, що приймаючи рі-

шення про інвестування, інвестор бере до уваги значення індикаторів соціально-економічного розвитку регіону чи територіальної системи, в яких розташовується об'єкт інвестування чи на території яких буде здійснюватись реалізація продукції відповідного інвестиційного проєкту. При цьому, показники розвитку регіону як безпосередньо, так і опосередковано, залежатимуть від низки факторів, важливими серед яких будуть обсяги внутрішніх і зовнішніх інвестицій, ефективність формування інвестиційного клімату та рівень використання інвестиційного потенціалу регіону. Тому визначення методичних аспектів оцінки інвестиційного потенціалу регіону з врахуванням його природних, економічних і соціальних умов являється важливою складовою дослідження інвестиційної сфери.

В економічній літературі існує велика кількість різноманітних підходів до визначення інвестиційного потенціалу регіону та його оцінки. Методичні підходи розрахунку показників, що складають підґрунтя оцінки інвестиційного потенціалу регіону, розглядаються у працях О. Акименка, М. Бутка, А. Водянова, І.Горленка, Л.Ключник, А.Смірнова, О. Ольшанського, А.Пілько та інших науковців [17,22, 27]. Зокрема, на їх думку оцінка інвестиційної привабливості регіонів та визначення рейтингу останніх проводиться за сукупністю факторів, що характеризують, з одного боку, інвестиційну активність, а з іншого – інвестиційний ризик. Вчені відзначають, що прикладні методики оцінки інвестиційного потенціалу регіону повинні ґрунтуватись не на експертних оцінках, а на кількісному обґрунтуванні отриманих оцінок інвестиційного потенціалу, що ґрунтуються на проведеному аналізі кількісних показників із застосуванням сучасних економіко-математичних методів і моделей. Разом з цим, сучасні методики оцінки інвестиційного потенціалу будуються на групах окремих показників, що характеризують найважливіші складові розвитку регіону та на факторах, які є вагомими при реалізації інвестиційних проєктів. Отже, методичні підходи оцінки інвестиційного потенціалу регіону у вітчизняній та світовій

практиці, доцільно об'єднати у декілька груп, кожен з яких має свої переваги та недоліки (рис.1.4, табл. 1.2) [22].

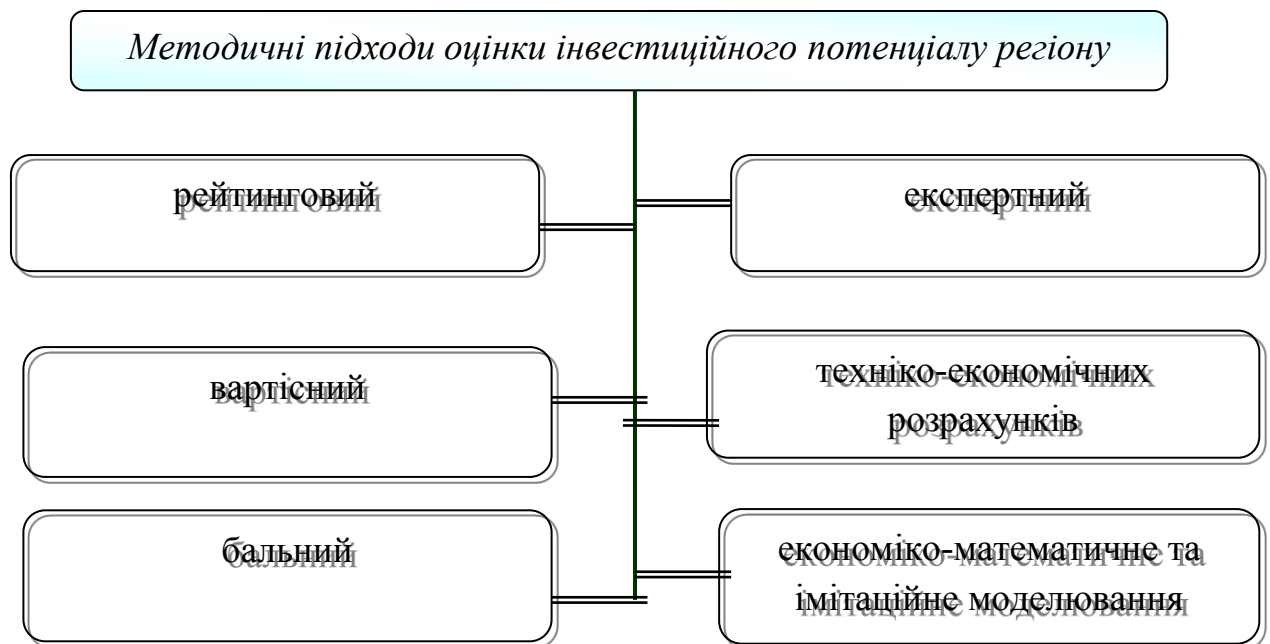

Рис.1.4. Методичні підходи оцінки інвестиційного потенціалу регіону

Джерело: узагальнено автором за [20, 32]

1. Сутність рейтингового методу полягає в аналізі різних напрямів розвитку регіону, формуванні аналітичних показників, подальшого їх групування та консолідації і визначенню інтегрального показника. Саме за цим показником визначається рейтинг і позиція регіону в рейтингу.

2. Використання експертного методу пояснюється тим, що експерт з суб'єктивних міркувань і набутого досвіду надає перевагу найбільш вагомим показникам, аналізує їх динаміку та представляє характеристику інвестиційних можливостей регіону.

3. Вартісний метод свідчить про визначення вартості активів регіону і величини економічних результатів в майбутньому періоді. Критерієм такої оцінки потенціалу є величина новоствореної вартості її складових частин.

4. Метод техніко-економічних розрахунків ґрунтується на використанні всеосяжної системи показників, що сприяє всебічній оцінці інвестиційного

потенціалу регіону. Такі показники часто об'єднують в інтегральні критерії, надаючи вхідним параметрам ваг, які характеризують міру їх впливу на результативний показник.

5. Використання методів економіко-математичного та імітаційного моделювання передбачає поєднання різномірних характеристик потенціалу в формалізованих логічних моделях.

Таблиця 1.2

Переваги та недоліки методів оцінки інвестиційного потенціалу регіону

<i>Назва методу</i>	<i>Переваги методу</i>	<i>Недоліки методу</i>
Рейтинговий метод	Простота використання та зручність інтерпретації результатів.	Не існує єдиної методики. Нині Більшість рейтингових агентств та консультаційних фірм розробили власні методики розрахунку інвестиційного рейтингу країн та регіонів
Метод експертних оцінок	Можливість адаптації факторів і показників до потреб конкретних інвесторів, поглиблений аналіз привабливості певних галузей	Суб'єктивність та залежність висновків від позицій експерта
Вартісний метод Метод техніко-економічних розрахунків	Зрозумілість і простота використання, наявність чітко формалізованих залежностей між величиною інвестиційного потенціалу і значеннями вхідних параметрів	Труднощі вибору найбільш інформативних кількісних індикаторів потенціалу, які можна було б вважати визначальними в конкретних економічних умовах; відсутність єдиної інформаційної бази.
Економіко-математичне та імітаційне моделювання	Доступність інформації для розрахунку показників. Зручність у застосуванні, що забезпечує можливість постійного відстеження економічних змін і впливу управлінських рішень на інвестиційні процеси у регіоні.	Складність вибору необхідної кількості показників, достатньої для визначення функціональних зв'язків між змінними. Існування проблеми помилкової регресії, коли статична модель показує зв'язок між змінними, які між собою не зв'язані.

Джерело: узагальнено автором за [16, 20, 32]

Вибір та формування набору кількісних показників, які здатні в своїй сукупності сформувати адекватне уявлення про інвестиційний потенціал

регіону, являється підґрунтям обґрунтованого проведення системного аналізу задачі формування такого набору. Тому при формуванні набору показників, які характеризують інвестиційний потенціал регіону, важливим є розгляд питання оцінки інвестиційного потенціалу регіону у взаємозв'язку та взаємообумовленості з іншими характеристиками регіональної соціо-економічної системи з інвестиційною привабливістю, інвестиційним кліматом, інвестиційною активністю, виробничим і споживчим потенціалом, потенціалом інфраструктурного розвитку тощо. Саме такий підхід до формування узагальненої системи показників інвестиційного потенціалу регіону має стати підґрунтям для формулювання цілей державного регулювання інвестиційної діяльності, прийняття управлінських рішень щодо вибору інструментів інвестиційної політики з метою запобігання зменшення потенціалу розвитку регіонів України [27].

На думку вчених Пілько А., Грабовенко Г., здійснення оцінки інвестиційного потенціалу регіону має ґрунтуватися на визначенні таких показників, як промисловий, сільськогосподарський, фінансовий, соціальний і споживчий потенціали. Використовуючи методи якісного аналізу, методи покрокової регресії, науковці розробили моделі визначення величини промислового, сільськогосподарського, фінансового, соціального та споживчого потенціалів, що відображено у нижче приведеному алгоритмі: [27].

- 1) промисловий потенціал (..K1):

$$Y_1 = f(x_1, x_2, e), \quad (1.1)$$

де Y_1 – обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн.;

x_1 – чисельність працюючих у промисловості, тис. осіб;

x_2 – капітальні інвестиції у промисловість, млн грн;

e – випадкова неспостережувана величина;

- 2) сільськогосподарський потенціал (..K2):

$$Y_2 = f(x_1, x_2, e), \quad (1.2)$$

де y_2 – валова продукція сільського господарства, млн грн;

x_1 – чисельність працюючих у сільському господарстві, тис. осіб;

x_2 – капітальні інвестиції в сільське господарство, млн грн;

e – випадкова неспостережувана величина;

3) фінансовий потенціал (..K3):

$$y_3 = f(x_1, x_2, x_3, e), \quad (1.3)$$

де y_3 – фінансовий результат підприємств до оподаткування, млн грн;

x_1 – кількість суб'єктів господарювання, од.;

x_2 – середній розмір реальної заробітної плати, грн;

x_3 – прямі інвестиції в регіон, млн дол. США;

e – випадкова неспостережувана величина;

4) соціальний потенціал (..K4):

$$y_4 = f(x_1, x_2, x_3, e), \quad (1.4)$$

де y_4 – інтегральна оцінка регіонального людського розвитку;

x_1 – рівень безробіття, тис. осіб;

x_2 – кількість лікарняних ліжок на 10 000 населення;

x_3 – кількість закладів культури на 10 000 населення;

e – випадкова неспостережувана величина;

5) споживчий потенціал (..K4):

$$y_5 = f(x_1, e), \quad (1.5)$$

де y_5 – рівень доходів населення, млн грн;

x_1 – чисельність населення, млн осіб;

e – випадкова неспостережувана величина.

6) величину інвестиційного потенціалу регіону рекомендовано розраховувати як суму добутоків величин промислового, сільськогосподарського, фінансового, соціального, споживчого потенціалів на відповідні їм вагові коефіцієнти.

Слід відзначити, що інвестиційний потенціал є кількісним показником кількісний, який враховує основні макроекономічні характеристики,

насиченість регіону природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, розвиненою інфраструктурою фінансового ринку, тобто факторами виробництва. Тому підтримуємо думку вчених, що інвестиційний потенціал регіону необхідно розраховувати як сумарний показник забезпеченості фінансовими, трудовими, виробничими та природними ресурсами, які є основними важелями здійснення інвестиційних процесів як у окремому регіоні, так і в країні в цілому [26]. Такий підхід вченого Олександренко В. передбачає наступну методику:

1) частковий коефіцієнт окремого факторного показника кожного регіону буде визначатися за формулою:

$$K_i = \frac{Z_{ir}}{S}, \quad (1.6)$$

де K_i – частковий коефіцієнт факторіального показника i -го регіону;

Z_{ir} – числове значення окремого факторіального показника по i -му регіону;

S – стандартизоване відхилення показника.

2) стандартизоване відхилення визначається за формулою:

$$S = \sqrt{\frac{\sum (Z_{ir} - \bar{Z})^2}{n}}, \quad (1.7)$$

де Z – середньоарифметичне значення факторіального показника для всіх досліджуваних регіонів;

n – кількість регіонів.

3) розрахунок інтегрального показника забезпеченості фінансовими, трудовими, природними та виробничими ресурсами регіонів.

Інтегральний показник визначатиметься за формулою:

$$I_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n (1 - k_{ij})^2}, \quad (1.8)$$

де I_i – інтегральний показник забезпеченості окремими видами ресурсів i -го регіону;

n – кількість одиниць сукупності;

k_j – частковий коефіцієнт факторіального показника по i -му регіону.

4) визначення інтегрального індексу забезпеченості регіону інвестиційними ресурсами та надання регіонам певної рейтингової позиції. Найвищий інвестиційний рейтинг матиме той регіон, значення показника якого є найвищим. Інтегральний індекс інвестиційного потенціалу визначається як середня арифметична інтегральних показників забезпеченості регіону фінансовими, трудовими, виробничими та природними ресурсами:

$$I = \frac{I_{jfin} + I_{jtrud} + I_{jvur} + I_{jprur}}{4}, \quad (1.9)$$

де I – інтегральний індекс інвестиційного потенціалу i -го регіону;

I_{jfin} – інтегральний показник забезпеченості фінансовими ресурсами i -го регіону;

I_{jtrud} – інтегральний показник забезпеченості трудовими ресурсами i -го регіону;

I_{jvur} – інтегральний показник забезпеченості виробничими ресурсами i -го регіону;

I_{jprur} – інтегральний показник забезпеченості природними ресурсами i -го регіону.

Отже, враховуючи вищезазначене, вважаємо за доцільне здійснювати оцінку інвестиційного потенціалу регіону відповідно до основних етапів, що представлено на рис.1.5.

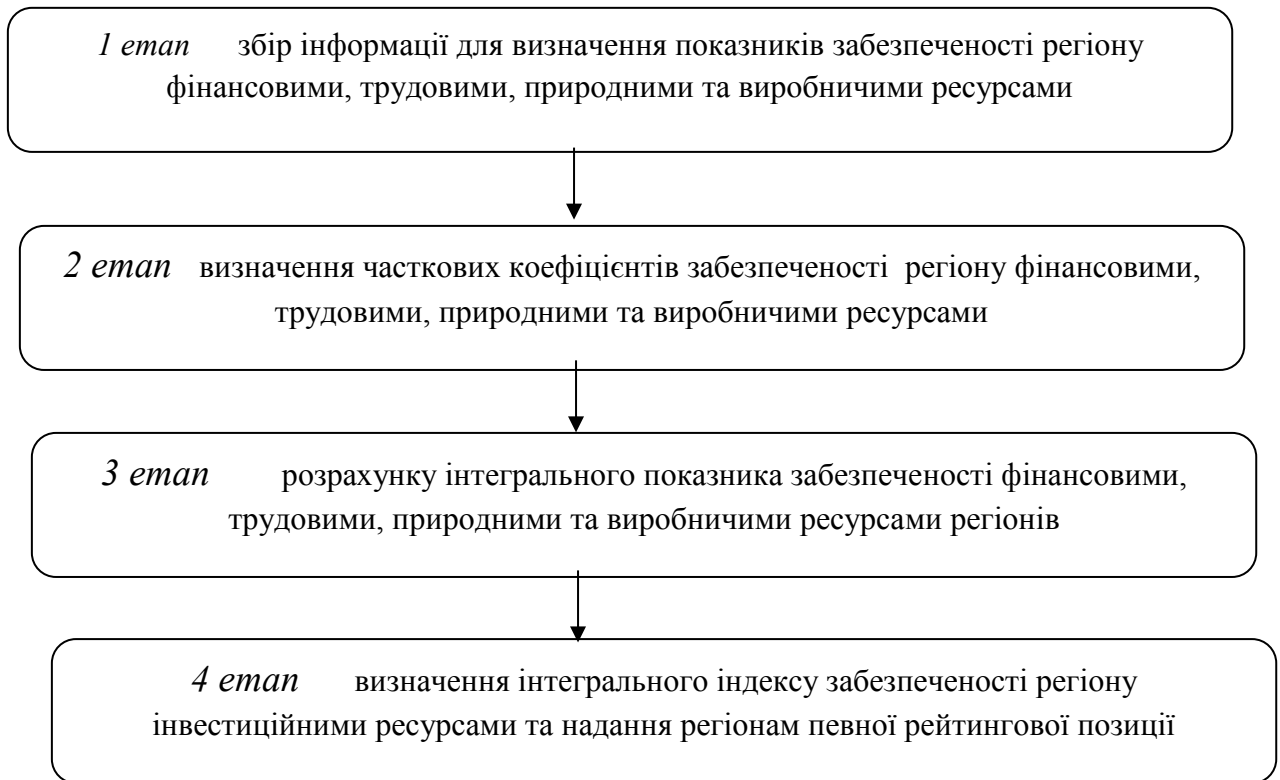

Рис.1.5. Узагальнені етапи оцінки інвестиційного потенціалу регіону

Джерело: узагальнено автором за [5,7, 16]

Таким чином, дослідження методичних підходів до визначення інвестиційного потенціалу регіону показало, що проведення його оцінки ґрунтується на системі відповідних показників функціонування регіону, використання якої сприятиме розкриттю інвестиційних спроможностей кожного регіону у забезпеченні його сталого розвитку (табл.1.3).

Отже, використання різних методичних підходів щодо оцінки інвестиційного потенціалу регіону сприяє обґрунтованим розрахункам, результати яких впливають на формування відповідних висновків. Зокрема, найнижчі результати забезпеченості трудовими ресурсами зумовлюються високим рівнем безробіття, низькою часткою науковців у загальній чисельності населення, міграцією населення у пошуках додаткового заробітку за кордон (а в умовах воєнного стану вимушено переселене

Таблиця 1.3

Система показників визначення інвестиційного потенціалу регіону

Фінансові ресурси	<i>Показники забезпеченості інвестиційного потенціалу регіону:</i>		
	Трудові ресурси	Виробничі ресурси	Природні ресурси
-Обсяг прямих іноз. інвестицій в розр. на одну особу -Сукупні фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування -Обсяги кредитів, наданих в економіку регіону, в розрахунку на одну особу -Доходи місцевих бюджетів на одну особу наявного населення -Кошти фізичних осіб, зосереджені на банківських рахунках, у розрахунку на одну особу -Наявний дохід у розрахунку на одного жителя - Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників	-Середньорічна кількість працівників -Економічна активність, тис осіб -Рівень зареєстрованого безробіття, % -Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць -Кількість осіб, що підвищили кваліфікацію -Частка науковців у сукупній чисельності наявного населення, %	-Основні засоби -Кількість малих підприємств, у розрахунку на 10 тис. наявного населення -Кількість діючих сільськогосподарських товариств, одиниць -Кількість промислових підприємств -Вантажооборот автомобільного транспорту -Кількість об'єктів роздрібної торгівлі, в розрахунку на одну особу	-Площа сільськогосподарських угідь -Площа земельного лісового фонду -Видобуток газу природного за регіонами -Випуск готового вугілля за регіонами -Видобуток пісків природних за регіонами -Видобуток гальки, гравію, щебеню та каменю дробленого за регіонами

Джерело: узагальнено автором за [5, 20]

населення) та іншими факторами, що формують трудовий потенціал регіону. Для післявоєнного відновлення економіки України саме виробничі ресурси регіонів мають велике значення, оскільки свідчать про розвиток виробничого та невиробничого сектора регіону, забезпеченість основними виробничими фондами для відбудови промислової інфраструктури та розвитку її реального сектору.

Важливим чинником забезпечення стійкості регіональної економіки в контексті формування і використання інвестиційного потенціалу є активізація євроінтеграційних процесів, що створить умови для використання досвіду ЄС як прискорювача економічного зростання, розбудови регіонів за європейськими стандартами, взаємовигідного партнерства з урахуванням економічних інтересів кожного регіону та держави в цілому.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МИКОЛАЇВСЬКОГО РЕГІОНУ

2.1. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України та їх інвестиційного забезпечення

В складних умовах воєнного стану економіка більшості регіонів зазнала великого руйнівного впливу, що спостерігається у тенденціях негативних явищ у соціально-економічному розвитку регіонів, поглибленню нерівномірності у рівнях соціально-економічного розвитку окремих територій, скороченні інвестиційної активності, руйнуванні інфраструктури територіальних громад, тощо. При цьому наявність і розвиток у регіоні різних видів діяльності є підґрунтям подальшого інвестиційного забезпечення їх відновлення та розвитку після припинення військової агресії.

Для України формування інвестиційного потенціалу є особливо важливим під час відновлення економіки після російсько-української війни, оскільки в таких умовах інвестицій являються одним із найнеобхідніших фінансових ресурсів на першому етапі реконструкції важливих сфер інфраструктури країни та її регіонів. За даними Національного банку України обсяг прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку станом на 31.12.2022 року становив 50 986,7 млн дол. США [25].

Дослідження тенденцій довоєнного періоду розвитку регіональних економік показало зростання в абсолютному вираженні валового регіонального продукту за всіма регіонами України (окрім Луганської області), яке в цілому по Україні за 2021 рік становитло 1228823 млн грн. Найбільший приріст ВРП, як і найбільший рівень даного показника, притаманний для міста Київ, Дніпропетровській області, а найменший –

Луганській області. Середній рівень приросту для всіх регіонів України за 2010–2021 роки становить понад 137,6 млрд. грн. [6].

За результатами дослідження динаміки ВРП за 2011–2021 роки, всі регіони можливо розділити на дві групи:

- 1) із значенням приросту ВРП, що не перевищує середнє значення
- 2) із значенням приросту ВРП більшим за середній рівень.

До першої групи потрапляє 16 регіонів, серед яких Вінницька, Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області. Першу групу регіонів, можливо характеризувати, як регіони із недостатнім рівнем приросту ВРП та недостатнім рівнем використання економічного потенціалу. До другої групи потрапляють: Дніпропетровська, Київська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська області та місто Київ, в яких спостерігається задовільний значення приросту ВРП та рівнем використання економічного потенціалу.

Слід відзначити, що значення і місце економіки регіону для національної економіки відображається за допомогою відносного показника – частки ВРП в загальному підсумку. Лідируючі позиції займає м.Київ (23,4%), Дніпропетровська область (10,4%), а найменші значення цього показника спостерігаються у Луганській області (1,0%), Черкаській області (1,0%)[6].

Для відображення динаміки змін економічних особливостей регіонів необхідно використовувати відносні величини, зокрема темпи росту ВРП та розмір ВРП у розрахунку на 1 особу, які доцільно розглядати у взаємозв'язку. Як свідчать статистичні дані щодо розподілу регіонів України за величинами середньорічних темпів росту ВРП та обсягів ВРП в розрахунку на 1 особу, регіони можна виокремити у декілька груп:

- регіони із від'ємними середньорічними значеннями темпів росту ВРП (Запорізька, Харківська, Полтавська та Дніпропетровська області), що є свідченням поступового зменшення їх соціально-економічного розвитку,

незважаючи на те, що на дані регіони в сукупності припадає близько чверті всього валового національного продукту;

- регіони із рівнем середньорічних темпів росту ВРП для яких величина середньорічного приросту перевищила 3% (Житомирська, Вінницька області). При цьому за даними абсолютних величин ВРП та значенням ВРП у розрахунку на одну особу, Житомирська та Вінницька області займають досить віддалені позиції щодо Дніпропетровської та Харківської областей.

В таблиці 2.1 представлено результати дослідження індексів валового регіонального продукту, обсягів промислової і сільськогосподарської продукції за 2019 – 2021 роки, що свідчить про неоднозначну їх динаміку за розрахунковий період (табл .2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка індексів ВРП, продукції промисловості, сільського господарства по регіонах України

Регіони	Валовий регіональний продукт (млн. грн)			Продукція промисловості			Продукція сільського господарства(%)		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна	103,2	96,2	103,4	99,5	95,5	101,9	101,4	88,8	96,5
Вінницька	108,6	94,7	105,6	114,7	94,5	100,8	101,1	90	107,4
Волинська	94,2	97,2	92,5	94,9	95,7	110,0	101,3	90,3	99,5
Дніпропетровська	103,7	93,0	102,6	101	87,8	107,2	110,0	98,5	94,2
Донецька	101,7	96,9	103,3	100,6	96,6	102,8	121,6	106,9	105,8
Житомирська	100,5	96,3	104,4	94,3	97,6	107,1	100,9	92,4	98,3
Закарпатська	101,5	93,8	101,9	86,1	92,7	106,5	100,9	102,1	96,5
Запорізька	102,6	95,7	104,5	95,5	92,9	106,4	129,5	90,8	100,8
Івано-Франківська	106,1	97,0	101,4	95,6	93,4	106,0	97,2	92,5	105,5
Київська	104,1	97,4	101,7	99,7	98,5	97,5	91,7	86,1	96,8
Кіровоградська	106,2	90,8	105,8	103,6	102,2	81,7	107,6	85,7	62,9
Луганська	104,3	98,2	101,0	96	93,4	90,6	114,4	98,9	115,2
Львівська	104,6	99,7	106,7	97	105,4	104,8	100,8	87	102,9
Миколаївська	106,6	91,2	108,7	98,3	102,6	99,3	107,0	78,1	82,0
Одеська	103,4	96,6	106,2	107,4	100,7	107,0	88,4	53	80,9
Полтавська	101,0	96,0	100,2	98,8	99,8	101,2	95,7	90,9	95,8

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рівненська	107,1	98,1	102,3	106,9	97,3	107,2	99,4	90	85,1
Сумська	101,9	98,0	99,1	98,3	95,5	102,0	100,0	93,3	97,7
Тернопільська	103,6	96,8	106,7	98,3	91,7	105,2	97,8	82,2	94,9
Харківська	101,4	96,6	101,1	96,7	95,8	93,5	102,5	107,3	89,6
Хмельницька	104,6	95,6	103,6	104,4	104,8	95,1	104,7	98	82,1
Черкаська	100,7	100,0	105,7	101,3	98,0	106,4	97,0	77,2	93,5
Чернівецька	103,7	94,4	104,8	100,3	96,8	98,3	97,7	85,5	99,2
Чернігівська	105,1	95,3	103,1	89,9	85,9	97,3	95,6	83,8	85,5

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Як видно з таблиці, у більшості регіонів спостерігається зростання ВРП у 2021 році порівняно з 2020 роком. Такі регіони, як Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Рівненська, Черкаська та Чернігівська, показали стабільне чи зростаюче ВРП. Разом з цим, економіка Волинської області значно відстає та показує негативну динаміку індексу валового регіонального продукту. Це прослідковується і у зміні індексів продукції промисловості за 2019-2020 роки, продукції сільського господарства за 2020-2021 роки у цьому регіоні, що свідчить про скорочення економічної активності та необхідності розробки відповідної стратегії його соціально-економічного розвитку. Отже, за 2019–2021 роки рівень індексів сільськогосподарської продукції в підприємствах регіонів України коливався і перевищував 100% у 2019 та 2021 році, а у 2020 році становив 88%.

Слід відзначити, що дослідження інвестиційної складової потенціалу набуває особливої значимості за умов дефіциту державних коштів у період відбудови економіки України після війни, коли значна частина підприємств на території всієї країни зазнали збитків через розірвані ланцюги постачання, а підприємства, розташовані на території бойових дій, у більшості втратили свої матеріальні та фінансові активи. Зниження доходів суб'єктів господарювання призводить до погіршення економічного і соціального становища країни у цілому. Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України в 2022 році становили 409660,0 млн грн., що

менше попереднього року на 264240 млн.грн, тобто вони зменшилися на 39,2% (табл. 2.2). Разом з цим, залучення додаткових інвестиційних коштів сприятиме відновленню економічного середовища країни та забезпечити його подальший розвиток [7].

Таблиця 2.2

Капітальні інвестиції в розрізі регіонів за 2021-2022 роки

Регіони	2021 рік (млн. грн)	2022 рік (млн. грн)	Відхилення 2022р до 2021р. (млн. грн)
Україна	673899	409659	-264240
Вінницька	16922	14122	-2800
Волинська	11718	9535	-2183
Дніпропетровська	78484	40477	-38007
Донецька	32477	5564	-26913
Житомирська	11484	6113	-5371
Закарпатська	9184	6818	-2366
Запорізька	21039	9312	-11727
Івано-Франківська	12281	6851	-5430
Київська	44287	31168	-13119
Кіровоградська	8678	7096	-1582
Луганська	4496	270	-4226
Львівська	31483	26161	-5622
Миколаївська	12135	5008	-7127
Одеська	24149	13546	-10603
Полтавська	28044	17537	-10507
Рівненська	21469	12042	-9427
Сумська	10554	5497	-5057
Тернопільська	10660	8501	-2156
Харківська	24647	9586	-15061
Херсонська	14616	700	-13916
Хмельницька	13515	9753	-3762
Черкаська	12299	9227	-3072
Чернівецька	4289	3358	-931
Чернігівська	10293	8305	-1988
м.Київ	204682	143100	-61582

Джерело: побудовано автором на основі [26]

На сьогодні інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. За даними Національного банку України вагомими сферами економічної діяльності за обсягами освоєння капітальних

інвестицій, в 2022 році залишаються: промисловість – 30,8 %, сільське, лісове та рибне господарство – 12,6%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 12,1%, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 9,0 %, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 8,9%, будівництво – 8,0 %, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 4,3 %, інформація та телекомунікації – 4,1 %, операції з нерухомим майном – 3,5 % [25].

За даними платіжного балансу, опублікованого на сайті Національного банку, за вісім місяців 2023 року чистий приплив прямих іноземних інвестицій оцінено у 2,9 млрд дол. США (у тому числі реінвестування доходів – 2,3 млрд дол. США). До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 33,1%, Нідерланди – 19%, Швейцарія – 5,1 %, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії – 4,8 %, Німеччина – 4,97%, Австрія – 3,2%, Люксембург – 2,5 % і Франція – 2,2 % [25].

Як свідчать статистичні дані, спостерігається відновлення частини потоків прямих іноземних інвестицій після завершення гострої фази агресії російської федерації проти України у 2014–2015 рр., але з впродовж періоду з 2016 року по 2021 рік так і не досягла того рівня, який був у 2012 р. (рис.2.1).

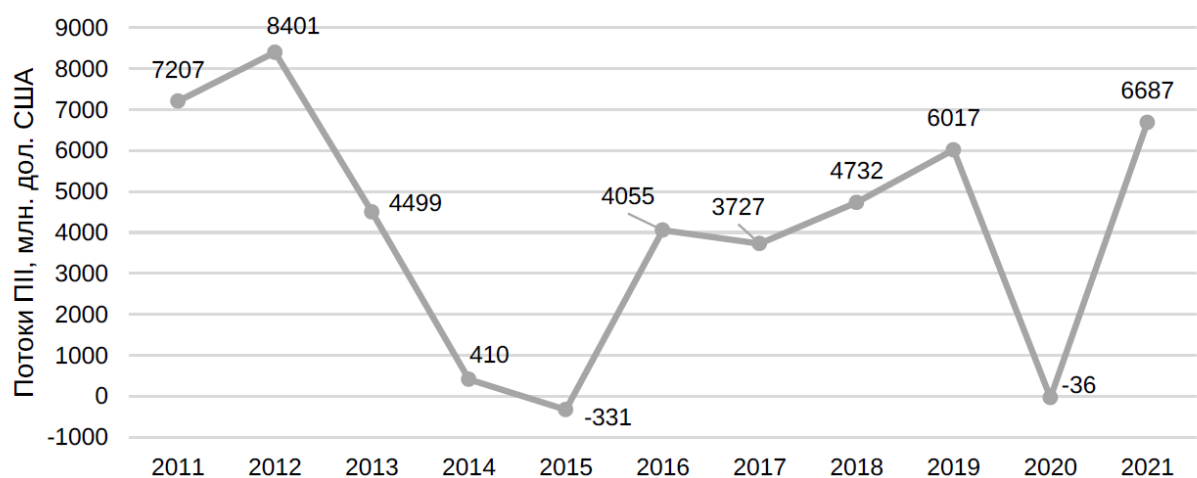

Рис. 1. Потоки ПІІ в Україну за 2011–2021 рр., млн дол.

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

Дослідження структури надходження потоків прямих іноземних інвестицій за 2019 та 2021 рр. для виявлення змін пріоритетів, які могла спричинити карантинними обмеженнями COVID-19, свідчить про декілька найпривабливіших сфер для залучення прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності (табл. 2.3). Серед найбільш привабливих сфер для інвестицій є промисловість, сільське господарство (станом на 2021 р.), фінансова та страхова діяльність, а також торгівля. Так, за 2021 р. вітчизняна промисловість залучила 55% від всіх інвестицій. Чітко простежуються зміни в пріоритетності сфер для залучення інвестицій: протягом 2019 року найбільш вагомою сферою для інвестицій була фінансова діяльність, а в 2021 році – переробна промисловість. Так, у 2021 р. разом з фінансовою діяльністю майже половину інвестицій втратила й сфера торгівлі, у той час як вся промисловість та, особливо, сільське господарство залучили більший обсяг. Такі тенденції можна назвати позитивними для економіки, оскільки саме промисловість та сільське господарство потребують довгострокових інвестицій, на відміну від фінансової діяльності та торгівлі.

Таблиця 2.3

Інвестиційно найпривабливіші сфери в Україні, млн. дол.

<i>Інвестиційно найпривабливіші сфери</i>	2019р.	2021р.
Добувна промисловість	1150,6	1695,6
Переробна промисловість	829	1761,8
Сільське господарство	38	1085,5
Фінансова діяльність	1172	572,2
Торгівля	863	410,7

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Розглядаючи питання інвестиційного забезпечення, необхідно і приділити увагу і допомозі міжнародних партнерів. За даними Міністерства фінансів, у липні 2023 р. в Україну залучено 5,3 млрд дол. США грантів та пільгового фінансування від міжнародних партнерів. Грантові кошти, які

надаються на безповоротних умовах, склали близько 25 % із загального обсягу фінансової допомоги. Серед партнерів, які фінансово підтримали економіку нашої держави у цей період були [6,21].

1. *Європейський Союз* – 1,67 млрд дол. США (пільгове фінансування). Кошти від ЄС – шостий транш у рамках масштабної макрофінансової допомоги (МФД) на 2023 р. Загальний обсяг фінансування за програмою МФД сягає 18 млрд євро, із яких Україна отримала вже 10,5 млрд євро. Макрофінансова допомога надається на безпрецедентно пільгових умовах для України. Термін погашення кредиту складає 35 років. Водночас відсотки та інші платежі за обслуговування боргу замість України компенсуватимуть країни ЄС.

2. *Японія* – 1,5 млрд дол. США (пільгове фінансування). Пільгове фінансування під гарантію уряду Японії залучено через трастовий фонд Світового банку ADVANCE Ukraine.

3. *Сполучені Штати Америки* – 1,25 млрд доларів США (грант). Грант від США – частка п'ятого додаткового фінансування в рамках проєкту Світового банку «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» (PEACE in Ukraine).

4. *Міжнародний валютний фонд (МВФ)* – близько 890 млн дол. США (пільгове фінансування). Кошти від МВФ Україна отримала за результатами успішного першого перегляду програми в рамках Механізму розширеного фінансування (*Extended Fund Facility – EFF*). Загальне фінансування EFF, передбачене чотирирічною програмою, складає 15,6 млрд дол. США (11,6 млрд СПЗ – спеціальні права запозичення).

Слід вказати, що залучена міжнародна допомога спрямовується на фінансування пріоритетних соціальних видатків держбюджету, зокрема на зарплату працівників секторів освіти та охорони здоров'я, гуманітарні потреби, а також забезпечення соціального захисту населення. Загалом за 7 місяців 2023 р. Міністерство фінансів України залучило понад 28 млрд дол. США зовнішнього фінансування на нагальні потреби держбюджету [37].

2.2. Загально-економічна характеристика Миколаївського регіону та його значення

Миколаївська область являється окремою політико-адміністративною одиницею України, яку було створено у вересні 1937 року. Регіон розташований на півдні України в межах Причорноморської низовини в басейні нижньої течії річки Південний Буг. Завдяки своєму розташуванню в області присутні всі види транспорту, через її територію проходять залізничні, автомобільні, морські, авіаційні і трубопровідні міжнародні транспортні коридори.

В адміністративному відношенні до початку процесу децентралізації в Миколаївській області налічувалось 19 районів, 5 міст обласного значення, 4 міста районного значення, 17 селищ міського типу. Всього в області налічується 911 населених пунктів, у тому числі: 26 міських, 885 сільських.

В області функціонувало 333 місцеві ради, у тому числі: 1 обласна, 19 районних, 9 міських рад, 17 селищних рад, 287 сільських рад. Проведення реформи децентралізації сприяло створенню у регіоні 43 об'єднані територіальні громади, які об'єднали 150 місцевих рад.

Слід відзначити, що у довоєнному періоді здійснювалася щоквартальна та щорічна оцінка реалізації регіональної політики згідно постанови Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики». Така оцінка реалізації регіональної політики передбачала аналіз 27 показників, які згруповані у 6 груп-напрямків: економічна ефективність, інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця, фінансова самодостатність, ефективність ринку праці, розвиток інфраструктури, відновлювана енергетика та енергоефективність. Щорічна оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України охоплює 64 показники, які згруповані у 12 напрямів:

- Економічна та соціальна згуртованість;
- Економічна ефективність;
- Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця;
- Фінансова самодостатність;
- Розвиток малого та середнього підприємництва;
- Ефективність ринку праці;
- розвиток інфраструктури;
- Відновлювана енергетика та енергоефективність;
- Доступність та якість послуг у сфері освіти;
- Доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я;
- Соціальний захист та безпека;
- Раціональне природокористування та якість довкілля.

Результати оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України представляють у вигляді рейтингу регіонів. Місто Київ, Харківська та Рівненська області впевнено займають лідируючі позиції в рейтингу регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку як у 2019 році, так і в 2020 році. Вінницька область піднялася на 3 позиції в рейтингу 2020 порівняно із 2019 роком, а Дніпропетровська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Житомирська, Одеська та Чернігівська опустилися на одну позицію в рейтингу 2020 порівняно із 2019 роком. Київська область підвищила свій рейтинг на 6 позицій, Черкаська – на 7 позицій, Полтавська – на 5, Кіровоградська й Миколаївська – на 2 позиції. Львівська область опустилася на 2 позиції, Волинська – на 4 позиції, Івано-Франківська опустилася аж на 8 позицій, Сумська – на 2, Закарпатська – на 6 позицій в рейтингу 2020 порівняно із 2019 роком. У 2019 році серед трійки аутсайдерів були Миколаївська, Донецька та Луганська області, а в 2020 році – Чернігівська, Донецька, Луганська області [26].

Карта розподілу регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку демонструє три групи регіонів (рис. 2.2)

Рис. 2.2. Регіони України за рівнем соціально-економічного розвитку
Джерело: побудовано автором на основі [26]

Таким чином, за підсумками оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України виділено три групи регіонів: із високим рівнем, середнім та низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Рівень соціально-економічного розвитку відображає оцінку результативності реалізації державної регіональної політики. За оцінкою Мінрегіон, до групи регіонів із високою оцінкою результативності регіональної політики у 2020 році потрапили: місто Київ, Харківська, Рівненська, Вінницька та Дніпропетровська області. До групи регіонів із низькою оцінкою результативності регіональної політики потрапили Луганська, Донецька, Чернігівська, Одеська та Миколаївська області. Дві області Причорноморського регіону, а саме Одеська та Миколаївська знаходять внизу рейтингу соціально-економічного розвитку за оцінкою результативності регіональної політики у 2020 році.

Проте, моніторинг основних показників соціально-економічного розвитку Миколаївської області дозволив відзначити позитивні зрушення у розвитку цього регіону.

Обсяг валового регіонального продукту Миколаївської області у період 2018 – 2021 років мав тенденцію до стабільного зростання і за підсумками 2021 року (останні звітні дані) становить 124162 млн грн, що перевищує показник 2020 року на 27514 млн.грн. або більш ніж на 28,5 %. Внесок Миколаївщини за обсягом ВРП у національну економіку складає на рівні 2,2 % - 2,5 %, зокрема у 2021 році – 2,3 %.

До повномасштабного військового вторгнення росії на територію України Миколаївська область являлась одним із високорозвинених індустріальних регіонів держави та мав вагомі позиції у забезпеченні її конкурентоспроможності. В загальнодержавному поділі на частку промислового комплексу області в середньому припадало близько 2,2% реалізованої промислової продукції. В обсязі галузей виробництва України питома вага виробництва електроенергії області відповідно займає 11%, харчової промисловості – 3,5 %, металургійного виробництва та виробництво мет. виробів – 2,3%, легкої промисловості – 7,1%, машинобудування – 5,1%. Основу виробничого потенціалу визначав багатогалузевий промисловий комплекс, для якого характерна висока концентрація підприємств суднобудування, машинобудування, електроенергетики та ін.. Серед найбільш впливових на загальні тенденції формування макроекономічних показників Миколаївщини, у 2021 році виділяються результати діяльності галузей сільського господарства з індексом фізичного обсягу – 107 %, переробної промисловості – 100,1%, постачання електроенергії - 103,4 % [6].

У структурі валової доданої вартості (далі – ВДВ) за 2018-2021роки найбільш вагомими були сільське господарство має частку (близько 21,2 %), промисловість (в середньому 21,1 %), торгівля (майже 13 %), транспорт та зв'язок (до 10 %). Проте, більшу частку у структурі ВДВ займають види діяльності з надання різноманітних послуг, а меншу, що створюють товари.

На частку послуг значно впливають результати торгівлі та транспорту через послуги перевезень і перевалки вантажів.

За обсягами валового регіонального продукту на 1 особу Миколаївська область показує позитивну динаміку стабільного зростання: від 70,3 тис. грн у 2018 році до 112,9 тис. грн у 2021 році (останні звітні дані), що становить за цей період майже 60 % (табл. 2.4). На жаль, у 2020 році через обмежувальні заходи, пов'язані з поширенням коронавірусної хвороби, економіка області зазнала значних змін, які зумовили і падіння за основними прогностичними показниками розвитку регіону.

Таблиця 2.4

Динаміка валового регіонального продукту Миколаївської області

Показники	2018р	2019р	2020р	2021р	Відхилення	
					2021/ 2020, абс.сум	2021/ 2020, %
Обсяг валового регіонального продукту, млн. грн.	79903	92427	96648	124162	+	+
Обсяг ВРП на душу населення регіону, тис. грн.	70,3	82,1	86,8	112,9	+	+
Індекс фізичного обсягу ВРП, %	103,1	106,6	91,2	108,7	+	+
Частка ВРП у загальному підсумку, %	2,2	2,3	2,3	2,3		

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Промисловість є однією з важливих та провідних галузей економіки Миколаївської області, яка забезпечує майже 2-2,5% загальнодержавного обсягу промислової продукції. У регіоні виробляється понад 80% загальнодержавного обсягу виробництва шкір, 80% апельсинового соку,

близько 70% установок для кондиціювання повітря, понад 50% томатної пасти, понад 40% електродвигунів, понад 30% згущеного молока та вершків.

Протягом останнього десятиріччя у структурі промислового виробництва регіону протягом спостерігаються суттєві зміни через зменшення частки виробництв з високою часткою доданої вартості (зокрема, частка машинобудування зменшилася майже у 2 рази (з 14,5% до 8%), легкої промисловості – у 3 рази (з 3,3% до 1,1%) та збільшення частки виробництва сировинних видів продукції (енергетики на 6,7 в.п. (з 24,5% до 31,2%), добувної промисловості - у 2,8 рази (з 0,6% до 1,7%). Такий стан справ у галузі викликано насамперед тим, що лєвова частка машинобудівної продукції імпортувалася до Російської Федерації. Підприємства здійснюють пошук нових ринків збуту продукції, однак нові ринки збуту поки що не можуть забезпечити підприємства достатньою кількістю замовлень. Крім того, було недостатньо завантажені виробничі потужності таких суднобудівних підприємств: ДП «Миколаївський суднобудівний завод», ТОВ «Суднобудівний завод «Океан», Чорноморська суднобудівна верф, які переважно виконують роботи із судноремонту, за винятком суднобудівного заводу ТОВ СП «Нібулон». На жаль, в умовах воєнного стану зазначені проблеми ще більше ускладнилися.

Як свідчать статистичні дані, питома вага агропромислового комплексу регіону в структурі валової доданої вартості становить майже п'яту частину (близько 21 %), а в загальнодержавному обсязі – 4 %. У структурі продукції сільського господарства найвагомішою є частка рослинницької продукції. Так, у 2021 році вона становила 95,2 % в діяльності аграрних підприємств, у господарствах населення – 67,2 %, що свідчить про її важливе значення у економічному розвитку Миколаївщини. У 2021 році на одного мешканця області продукції сільського господарства вироблено на 8 % більше, ніж у попередньому році, та на 28,1 % більше, ніж у середньому по Україні. Обсяг виробництва продукції сільського господарства регіону у розрахунку на 100

гектарів сільськогосподарських угідь у 2021 році, порівняно з показником попереднього року, збільшився на 5,4 %.

Дослідження обсягів капітальних вкладень у Миколаївській області протягом 2014-2021 свідчить про позитивну динаміку, але нестабільний її рівень, коли її індекси коливались з 67,4 % у 2014 році (по Україні – 75,9 %) до 125,6 % у 2021 році (по Україні – 117 %). За цим показником Миколаївська область декілька років поспіль входила в десятку лідируючих регіонів країни, інколи випереджуючи Київську, Львівську, Харківську, Одеську області. У структурі капітальних інвестицій, залучених у економічний розвиток економіки регіону основна частина капіталовкладень це власні кошти підприємств і організацій, частка яких у різні роки в середньому становить від 49,2 % до 75,8 % обсягу загальнообласних інвестиційних ресурсів.

Стосовно ж видів економічної діяльності, то спостерігається найбільша їх концентрація у промисловості, сільському господарстві, торгівлі, сфері послуг. Дещо менша частина капітальних інвестицій притаманна галузям транспорту та зв'язку, будівництва та соціальній сфері. У розрахунку на одну особу постійного населення в області протягом 2014-2021 років відмічається збільшення обсягу освоєних капітальних інвестицій, що свідчить знову ж таки про лідируючі позиції Миколаївщини серед інших регіонів держави.

Як свідчать дані статистичного управління Миколаївської області, у довоєнному періоді станом на 01 січня 2020 року чисельність наявного населення області становила 1119,9 тис. осіб, у тому числі міське населення – 768,0 тис. осіб що становить 68,6%, сільське населення – 351,9 тис. осіб, що становить 31,4%. Понад 50 % жителів міського населення проживають в обласному центрі – 480,1 тис. осіб; серед інших міст обласного значення найбільша чисельність населення спостерігається у м. Первомайську (64,1 тис. осіб), найменша – у м. Очаків (14,1 тис. осіб). Серед районів найбільшими за кількістю населення є Миколаївський район (651,2 тис. осіб), найменшим – Баштанський район (138,5 тис. осіб). У регіоні спостерігається

зменшення чисельності жителів, але разом з тим чисельність міського населення перевищує більше ніж вдвічі сільських жителів, що є першою передумовою до його урбанізації з демографічної точки зору. Наразі складно мати інформацію про фактичну чисельність населення області, частина якого була вимушена переїхати у більш безпечні місця, а частина працездатного населення знайшла прихисток взагалі за кордоном.

Отже, для Миколаївської області, як і усіх регіонів України характерною ознакою є втрата людського капіталу внаслідок вимушеної міграції, бойових дій, окупації та терористичних актів російських загарбників. Війна руйнує демографічну основу для розвитку регіонів, коли скорочується народжуваність, рівень смертності населення до кінця 2023 року може перевищуватиме критичні 20%. Поглиблюватиметься гендерний дисбаланс. Всі це може призвести до високого рівня вразливості та безробіття, яке може набути ознак структурного, що утруднить подальший соціально-економічний розвиток регіонів та України в цілому.

2.3. Особливості формування і використання інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону

Інвестиційний потенціал кожного регіону являється динамічною категорією, а його формування, стан, використання значною мірою залежить від різноспрямованих чинників впливу, зумовленими розвитком і рівнем ефективності використання інших складових часткових потенціалів регіону. Тому проведення дослідження формування і використання інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону має здійснюватися у тісному взаємозв'язку з природно-ресурсним, виробничим (промисловим, сільськогосподарським), фінансовим, споживчим, тощо, оскільки Миколаївщина славиться унікальними природними ресурсами, значним виробничим потенціалом багатьох галузей, професійним персоналом та є

відкритою до плідної і взаємовигідної співпраці з усіма партнерами в Україні та за її кордонами. Зокрема, земельний фонд області становить 2458,50 тис. га, загальна площа сільськогосподарських угідь перевищує 2,0 млн га (майже 5 % від площі України), з яких 1,7 млн. га - рілля (84,7 % у загальній структурі), на яких створюється майже 4 % загальнодержавного обсягу валової сільськогосподарської продукції. У довоєнному періоді щороку засівалося понад 1,5 млн га земель всіма категоріями господарств регіону. В умовах надзвичайно високого сільськогосподарського освоєння території Миколаївської області (81,6%), актуалізуються завдання захисту та охорони від негативних процесів, забруднення й погіршення екологічного стану, а також розмінування частини окупованих територій.

До особливостей природно-ресурсного потенціалу належать і корисні копалини, які у Миколаївській області представлено головним чином нерудним комплексом. Розвинена сировинна база будівельних матеріалів представлена запасами каменю будівельного, гранітів із широкою гамою кольорів і високих декоративних якостей, каменю пиляного, цементної сировини, глиняно-черепичної сировини, піску будівельного. Промислове значення мають також поклади вапняків, каоліну, дорожніх матеріалів.

На території області є можливість розробки родовищ граніту, будівельного і облицювального каменю, сировини для виготовлення цегли та черепиці, інших будівельних матеріалів. Отже, на нашу думку, такі складові природно-ресурсного потенціалу Миколаївщини можна розглядати як передумови збільшення інвестицій приватних осіб у малий будівельний бізнес або ж підвищення зацікавленості внутрішніх і зовнішніх інвесторів щодо будівництва нового житла для тих, хто його втратив внаслідок проведення військових операцій на території регіону.

Таким чином, вигідне природно-географічне положення та значний природно-ресурсний потенціал Миколаївської області значною мірою сприяє формуванню потужної, багатогалузевої промисловості та розвитку її інвестиційної привабливості. Зокрема, це дало змогу розвивати

високоєфективне сільськогосподарське виробництво та сприяло розміщенню в області потужних підприємств різноманітних підгалузей харчової промисловості – молокопереробних (ПрАТ «Лакталіс Миколаїв», ТДВ «Баштанський сирзавод», ПАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат»), олійно-екстракційних (ТОВ «Бандурський олійно-екстракційний завод»», ТОВ «Агропромислова компанія «Євгройл»), виноробних (ПАТ «Коблево»), з виробництва соків та нектарів (ТОВ «Сандора»), пива (Миколаївське відділення ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС УКРАЇНА»), томатної пасти (ФГ «Органік сістемс» холдингу «Агрофюжн») та ін..

Формування і використання промислового виробничого потенціалу Миколаївської області відбувалося під впливом багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які зумовили суттєві зміни у структурі промислового виробництва протягом 2011-2021 років через зменшення частки виробництв з високою часткою доданої вартості (зокрема, галузі машинобудування, легкої промисловості) та збільшення частки виробництва сировинних видів продукції (енергетики, добувної промисловості). Якщо впродовж 2016-2018 років спостерігалось щорічне зростання обсягів промислового виробництва, то в 2019-2020 роках як в Миколаївській області, так і загалом по країні, відбувалося скорочення випуску продукції (98,3% і 92,1%) (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка показників промислового потенціалу Миколаївської області

Показник	Роки					
	2016р	2017р	2018р	2019р	2020р	2021р
1	2	3	4	5	6	7
Обсяг промислової продукції, млн.грн.	46352,6	53619,2	59884,7	63426,1	68612,6	74328,4
Індекс промислової продукції, %	110,5	101,5	104,0	98,3	92,1	101,5

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7
Капітальні інвестиції у промисловість, млн. грн.	2808,4	2364,7	2152,3	3602,0	2270,5	4740,6
Кількість діючих суб'єктів господарювання	1087	1033	2806	1163	1172	1723
Чисельність працюючих у промисловості, тис.осіб		49485	47597	46883	45803	44821

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Як видно з таблиці, за підсумками 2019 року індекс промислової продукції становив 98,3% (по Україні – 99,5%), за 2020 рік – ще знизився до 92,1%. Найбільш складна ситуація склалася у галузі машинобудування, в якій скорочення виробництва спостерігалось протягом усього досліджуваного періоду, що зумовлено насамперед тим, що лєвова частка машинобудівної продукції імпортувалася до Російської Федерації. Підприємства здійснюють пошук нових ринків збуту продукції, однак нові ринки збуту поки що не можуть забезпечити підприємства достатньою кількістю замовлень. Крім того, недостатньо завантажені виробничі потужності таких суднобудівних підприємств: ДП «Миколаївський суднобудівний завод», ТОВ «Суднобудівний завод «Океан», Чорноморська суднобудівна верф, які переважно виконують роботи із судноремонту, за винятком суднобудівного заводу ТОВ СП «Нібулон».

Питома вага агропромислового комплексу області в структурі валової доданої вартості становить 21 %, а в загальнодержавному обсязі – 4 відсотка. У 2018 році обсяг виробництва продукції сільського господарства складав 9362,7 млн грн, що на 6 % більше, ніж у 2017 році.

У структурі продукції сільського господарства переважаючою є частка

рослинницької продукції. Так, у 2018 році в аграрних підприємствах вона становила 95,4 %, у господарствах населення – 66,3 %, що свідчить про її пріоритетний розвиток в регіоні.

У 2018 році на одного мешканця регіону продукції сільського господарства вироблено на 7 % більше, ніж у попередньому році, та на 29,3 % більше, ніж у середньому по Україні.

Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь у 2018 році, порівняно з показником попереднього року, збільшився на 6,2 % і склав 517,3 тис. гривень.

Таблиця 2.6

Динаміка показників сільськогосподарського потенціалу
Миколаївської області

<i>Показник</i>	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг реалізованої продукції сільського господарства, млн. грн.	17389,8	18772,4	20127,2	20488,5	31382,6
Індекс сільського господарства продукції, %	91,0	106,1	107,0	76,1	147,0
Кількість діючих суб'єктів господарювання	4077	5181	3913	3875	4857
Капітальні інвестиції у сільському господарстві, млн.грн.	2585,1	2384,9	2061,6	1569,3	2508,1
Чисельність працюючих у сільському господарстві, тис.осіб	25526	24405	23581	22172	22639

2022р індекс 56,2.

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Слід відзначити, що важливе значення у формуванні і використанні інвестиційного потенціалу Миколаївської області має фінансово-бюджетна ситуація в регіоні. Як свідчать дані обласного статуправління, фактичні надходження податків і зборів до загального та спеціального фондів (без власних надходжень бюджетних установ) місцевих бюджетів області стало зростають від 2204,3 млн грн – у 2014 році, 6025,3 млн грн – у 2018 році до

У структурі надходжень левову частку і далі займає податок на доходи фізичних осіб, який складає 62 %, іншими за величиною джерелами податків був єдиний податок, який становив 12,2 %, та плата за землю 11,7 %, акцизний податок 6 %. У 2018 році до бюджету розвитку місцевих бюджетів Миколаївської області надійшло 34,4 млн грн доходів (без передачі коштів із загального фонду бюджету та міжбюджетних трансфертів). Найбільші джерелами формування яких залишаються кошти від продажу землі та пайової участі забудовників у розвитку інфраструктури населеного пункту. Така ситуація, при якій формуються бюджети розвитку місцевих рад, не мають стабільної динаміки, що зумовлює досить значний брак коштів для реалізації регіональних проектів розвитку. Так, у зв'язку із відсутністю постійних (стабільних) джерел надходжень відслідковується нерівномірна диференціація надходжень на одного жителя.

Позитивні зміни у податково-бюджетній сфері забезпечили стабільне наповнення дохідної частини зведеного бюджету області протягом останніх п'яти років. У 2018 році, порівняно з показниками 2014 року, до бюджетів усіх рівнів фіскальними органами області додатково забезпечено 7 068 млн грн, темп росту склав 328,9 відсотка (2014 рік – 3 089 млн грн, 2018 рік – 10 157 млн гривень).

Аналіз стану надходжень платежів у розрізі видів бюджетів у 2014-2018 роках засвідчив позитивну динаміку росту платежів, як до державного бюджету, так і до місцевих бюджетів області гривень.

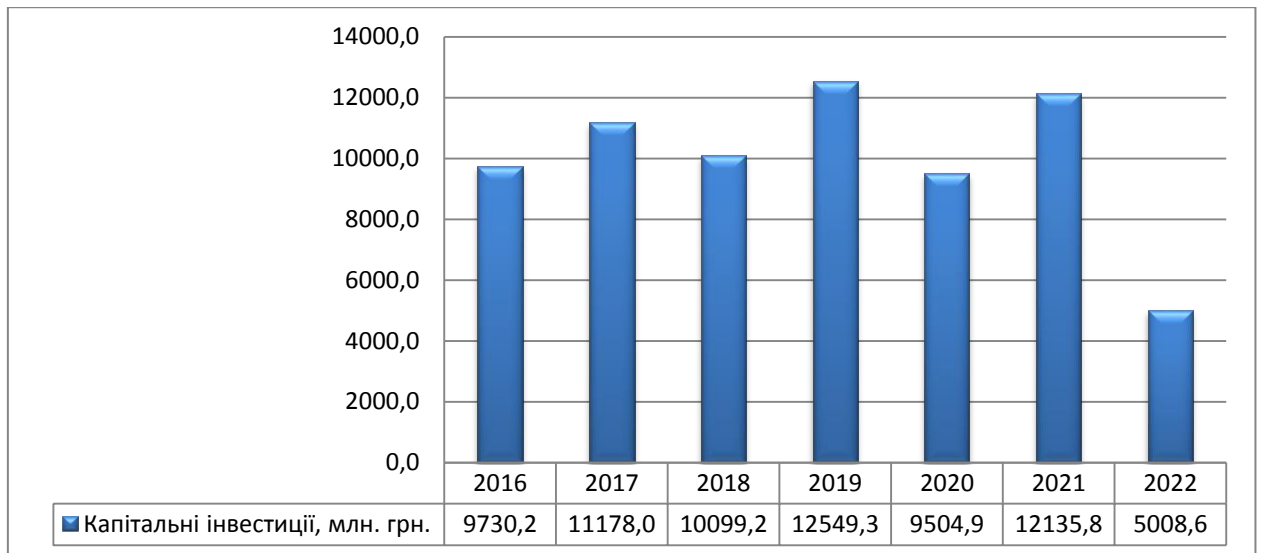

Рис. 2.1 Капітальні інвестиції в Миколаївській області

*Дані за 2010-2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також за 2014-2021 роки без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях; дані за 2022 рік наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Таблиця 2.6

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності, тис. грн.

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2585073	2384941	2061596	1569257	2508098	1588755
Промисловість	2364663	2152332	3602007	2270523	4740626	1131567
Будівництво	584105	566208	365362	160142	347643	68285
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2969515	2746494	3000444	1582714	1252713	718420
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1339243	740332	1088975	542567	452672	241027

¹ Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування по Україні становив у 2021 році – 64,1%, у 2022 році – 72%) та проведених дооцінок показників. Дані можуть бути уточнені.

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Інвестиційній привабливості Миколаївського регіону сприяє розвинена транспортна інфраструктура, науково-технічний потенціал та сучасні інформаційні та енергетичні мережі. На сьогодні в області успішно реалізують інвестиційні проекти компанії зі світовим ім'ям: PepsiCo, Dyckerhoff, Groupe Lactalis, OREXIM, NOBLE Grop, «Bunge», ED&F Man Limited, Cofco Agri Ukraine та інші.

І наостаннє, вважаємо доцільним і вказати на функціонування туристично-рекреаційного комплексу у Миколаївській області, який представлений національним археологічним заповідником «Ольвія», національним природними парками «Бузький Гард», «Білобережжя Святослава», чорноморськими курортними зонами Коблеве та Очаків, регіональними ландшафтними парками «Гранітно-степове Побужжя», «Кінбурнська коса», «Тилігульський» і «Приінгульський», в яких щороку відпочивали сотні тисяч гостей з усіх куточків України та багатьох країн світу. Сподіваємося, що після перемоги над РФ розвиток туристично-рекреаційний комплексу регіону виступатиме однією із передумов активізації інвестиційної діяльності у Миколаївській області.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

3.1. Стратегічні пріоритети формування і розвитку інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням воєнних умов та повоєнної відбудови економіки України

Сьогодні наша держава відстоює свою територіальну цілісність, прагне не лише зберегти свою незалежність, а й пристосувати національну економіку до функціонування в умовах війни. З початком повномасштабної війни російської федерації змінилася наша реальність та перспективи регіонального розвитку України. Станом на березень 2023 року, Україні потрібно \$411 млрд на відновлення та відбудову — це в 2,6 рази вище за ВВП України у 2022 році. Прямі збитки інфраструктурі України — \$147,5 мільярда станом на квітень 2023 року [3]. В таких умовах потребують коригування завдання та індикатори за цілями стратегії сталого розвитку економіки України та її регіонів з їх наступною адаптацією до заходів повоєнної відбудови країни. Тому дослідження стратегічних пріоритетів формування і розвитку інвестиційного потенціалу регіонів сприятиме його зміцненню та виступатиме передумовою забезпечення економічних та соціальних умов для повноцінного життя населення країни.

Слід відзначити, що окреслення концептуальних засад повоєнного економічного розвитку України є невід’ємною складовою процесу стратегічного планування відновлення та передумовою формування ефективної Стратегії повоєнної соціально-економічної трансформації країни. Якщо говорити про регіональний рівень, то сьогодні питання оновлення Державної стратегії регіонального розвитку досить широко обговорюються

серед представників місцевих органів влади, стейкхолдерів з неурядового сектору, представниками бізнес-середовища, якими окреслено вісім ключових викликів для соціально-економічного розвитку регіонів (табл3.1) [21].

Таблиця 3.1

Виклики військової російської агресії для регіонів України

<i>Виклик для регіонального розвитку</i>	<i>Особливості та наслідки</i>
1	2
1.Втрата людського капіталу	Військова агресія рф, бойові дії, окупація, терористичні акти зумовили вимушену міграцію населення, поглиблення гендерного дисбалансу, зростання безробіття до ознак структурного типу, руйнування демографічної основи для розвитку регіонів.
2.Структурні зміни в економіці, втрата експортного потенціалу регіонів	За підсумками 2022 року, економіка Україна скоротилася на 29,1%. Найбільшого зниження валової доданої вартості зазнали: сфера будівництва (-67,6%), транспортна сфера (-44,3%) та сфера торгівлі (-30,9%). Внаслідок знищення і пошкодження сільгосптехніки значно постраждав аграрний сектор (\$4,65 млрд) та інфраструктура для зберігання сільськогосподарської продукції (\$1,33 млрд). Спостерігається значне скорочення експорту продукції металургійної (-62,5%), хімічної промисловості (-54,3%) і мінеральних продуктів (-48,6%). Зі східного регіону релоковано близько 800 підприємств, що негативно вплинуло на їх економіку.
3.Збільшення кількості територій, які потребують державної підтримки	Внаслідок релокації підприємств та міграції населення, вилучення земель з господарського обігу, скорочення державної підтримки, втрати частини логістичного потенціалу, у 2022 році власні доходи громад зменшилися на 17% порівняно з попереднім роком. Крім цього, у 2022 році обсяг трансфертів суттєво скоротився і становив 64,3% до попереднього року внаслідок зменшення кількості та обсягу наданих субвенцій.

Продовження таблиці 3.1

1	2
4.Значні руйнування та невідповідність інфраструктури актуальним потребам та безпековим викликам	За оцінками Світового банку, станом на кінець лютого 2023 року пошкоджено 1,4 млн житлових приміщень. Найбільша кількість пошкодженого житла у Донецькій, Луганській, Харківській, Київській, Миколаївській областях. Щонайменше 2 772 заклади освіти частково пошкоджені та 454 зруйновані, що становить близько 10% усіх закладів освіти. Пошкоджено або знищено майже 16% медичних об'єктів загального користування, зазнали руйнувань майже 25,4 тис км доріг та 344 мостів і мостових переходів. Більшість вцілілих об'єктів застарілі та не відповідають актуальним потребам безпеки.
5.Втрата частини транзитного потенціалу, вимушена переорієнтація транспортно-логістичних потоків.	За оцінками Світового банку, понад 2 100 сіл, 51 селище та 35 міст на територіях, які повернулися під контроль України, зазнали порушень транспортної мережі. Понад 70% збитків припадає на Луганську, Донецьку, Харківську, Чернігівську, Сумську, Запорізьку, Херсонську області. На кордоні Україна-ЄС через невідповідність прикордонної інфраструктури затримуються вантажоперевезення. Руйнування інфраструктури, блокуванням портів Чорного моря, зростанням витрат внаслідок порушення ланцюгів поставок призвели до втрати частини транзитного потенціалу регіонів.
6.Екологічна шкода внаслідок бойових дій та тероризму росії, мінування і забруднення окупованих територій	Однією із найбільших катастроф став підлив дамби Каховської ГЕС, в результаті чого до Дніпра потрапило щонайменше 150 т мастила, а в зоні затоплення опинилися понад 80 населених пунктів, де проживає близько 40 тисяч осіб. Внаслідок вибухів боєприпасів відбуваються пожежі, пошкоджено 183,2 тис. га лісів). Обстежити на предмет вибухонебезпечних предметів треба не менше 174 тис. кв. км, з яких 14 тис. кв. км— морські акваторії.

Продовження таблиці 3.1

1	2
7.Тимчасова окупація територій та втрата інституційної спроможності влади на місцевому рівні	З лютого 2022 року 3 778 населених пунктів зазнали тимчасової окупації, з них вже деокуповано близько 2 500 міст та сіл, після звільнення яких виникають проблеми з відсутністю доступу до інженерних мереж, мінуванням територій, руйнуваннями дорожньої та соціальної інфраструктури, житлового фонду, погіршенням якості та доступності публічних послуг, дефіцитом працівників, тощо.
8. Невідповідність системи управління регіональним розвитком процедур та досвіду ЄС	Шлях інтеграції України в ЄС вимагає підвищення адміністративної спроможності на національному, регіональному та місцевому рівнях. Однією зі складових адміністративної спроможності можна вважати планування витрат на кілька років для досягнення стратегічних цілей, забезпечення визначеності, стабільності та узгодженості політики, інвестиційних проєктів розвитку, тощо.

Джерело: узагальнено автором на основі [3,6,21,33].

Слід відзначити, що вже сьогодні проводиться значна робота Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури щодо фінансової підтримки громад у забезпеченні відновлення та модернізації роботи муніципальної інфраструктури, що в свою чергу, сприятиме зміцненню інвестиційного потенціалу регіонів держави. Зокрема, втілюються низка інвестиційних проєктів спільно з Європейським інвестиційним банком. Обираючи свої стратегічні пріоритети формування і розвитку інвестиційного потенціалу, кожен регіон може спрямувати свої зусилля на подання заявок до участі у таких програмах:

1. Програма з відновлення України, яка передбачає залучення €340 млн на фінансування проєктів з відновлення соціальної інфраструктури та об'єктів ЖКГ у постраждалих від війни регіонах, а також у тих, що зазнали значного навантаження через велику кількість внутрішньо переміщених осіб.

2. Програма розвитку муніципальної інфраструктури України, яка є багатогалузевою інвестиційною програмою, спрямованою на реалізацію проектів з метою відбудови, оновлення, мінімізації погіршення стану муніципальної інфраструктури держави у сферах, енергоефективності будівель, централізованого теплопостачання, зовнішнього освітлення населених пунктів, управління побутовими відходами, водопостачання і водовідведення.

3. Програма енергоефективності громадських будівель в Україні, яка передбачає фінансування на проекти термомодернізації громадських будівель з метою підвищення їх енергоефективності. Крім проектів термомодернізації, фінансування може бути надано на будівельні роботи (включаючи роботи з ремонту пошкоджень внаслідок воєнних дій) у громадських будівлях, у тому числі з метою забезпечення відповідності потребам внутрішньо переміщених осіб та приймаючих їх територіальних громад.

У затвердженій Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року включно (від 23 грудня 2020 року) визначено її основним стратегічним документом регіону на довгострокову перспективу з метою реагування на виклики в умовах змін ринкового середовища, врахування можливостей і загроз зовнішніх факторів, виявлення найважливіших проблем та визначення напрямів перспективного розвитку області, для яких є найсприятливіші умови та наявні ресурси [33]. Серед стратегічних цілей Миколаївської області на період до 2027 року було визначено такі основні, як:

- 1) стійке економічне зростання багато- галузевої економіки;
- 2) висока якість життя людини;
- 3) збереження та розвиток територій;
- 4) конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією

На нашу думку, в сучасних умовах воєнного стану стратегічне бачення Миколаївської області має відображати післявоєнне відновлення Миколаївщини як регіону сталого економічного зростання на основі інноваційної промисловості, високоефективного сільського господарства, розвинутого транспортно-логістичного комплексу та інших конкурентоспроможних галузей для безпечного проживання і всебічного розвитку кожного жителя. Тому до важливих завдань оновлення змісту Стратегії відповідно до сучасних тенденцій функціонування Миколаївщини, необхідно включити стратегічні пріоритети формування і розвитку інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням воєнних умов та повоєнної відбудови економіки регіону. Отже, ураховуючи конкурентні переваги Миколаївської області, порівняно з іншими, в економіко-географічному положенні, розвитку промислового сектору, сільськогосподарського виробництва, організації транспортно-логістичної сфери, розвитку енергетики та наявному туристично-рекреаційному потенціалі регіону, пропонуємо виокремимо такі перспективні й пріоритетні сфери активізації використання інвестиційного потенціалу в регіоні у післявоєнному його відновленні (рис. 3.1). При цьому, безумовно, першим етапом повинно бути відновлення зруйнованих виробничих потужностей регіону, зокрема першими за пріоритетністю повинні бути сфери промисловості (особливо переробної) та наукомісткі та інноваційні підприємства, результат діяльності яких стане підґрунтям забезпечення конкурентоспроможної діяльності промислових підприємств, що збільшить їх інвестиційну привабливість, а отже і підвищить інвестиційний потенціал регіону. Також відновлення економіки вимагатиме впровадження пільг для тих підприємств, які зазнали збитків через війну, зокрема звільнення їх від сплати ПДВ та ввізного мита на придбане устаткування, та ін.

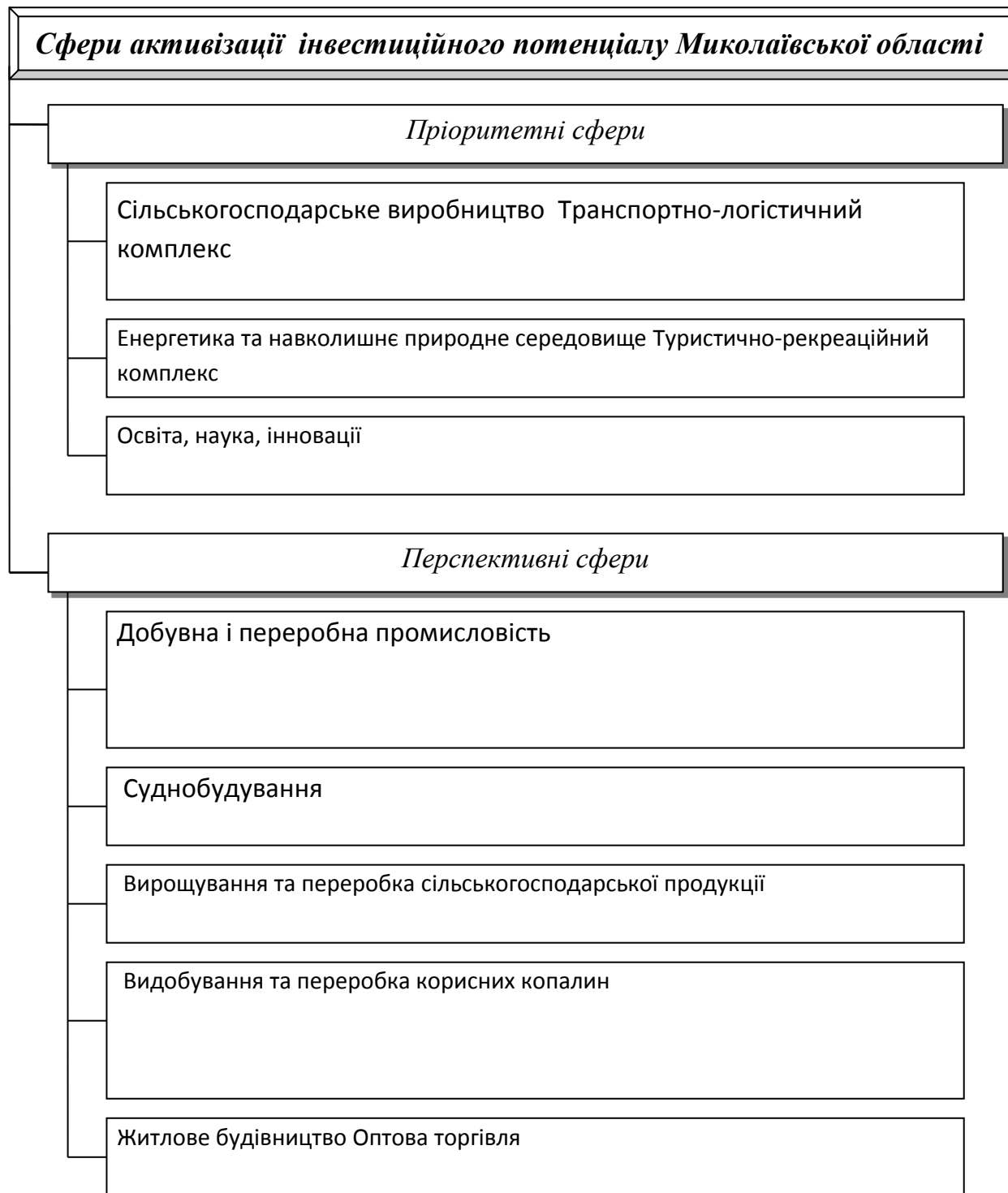

Рис. 3.1. Пріоритетні сфери активізації інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону у післявоєнному його відновленні

З огляду на представлені пріоритетні та перспективні сфери активізації інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону у післявоєнному його

відновленні, доцільно мати уявлення про основні механізми його нарощування і зміцнення, до яких слід віднести:

- організаційно-інституційний механізм;
- інформаційно-комунікаційний механізм;
- кластерний механізм.

Особливість організаційно-інституційного механізму полягає у формуванні мережі дієвих інституцій, спрямованих на надання правової, організаційної, технічної, фінансової підтримки суб'єктам інвестиційної діяльності на регіональному рівні. Такі інституції можуть представляти й державний сектор, і місцеве самоврядування чи громадянське суспільство або ж створюватись ними на засадах державно-приватного або муніципально-приватного партнерства [34].

Широке використання цифрових технологій зумовлює необхідність і важливість інформаційно-комунікаційного механізму, який передбачає відкритий доступ до необхідної інформації про фінансову та інвестиційну діяльність, якою можуть користуватися як потенційні інвестори, так і інші особи, мешканці регіону. Зазвичай це досягається завдяки використанню таких інструментів, як ресурси з відкритими даними, цифровізація процесів обміну інформацією та впровадження демократичних практик публічного управління [2].

В сучасних умовах складно переоцінити кластерний механізм нарощування інвестиційного потенціалу розвитку регіону, який взаємопов'язаний із здійсненням модернізацією об'єктів існуючої інфраструктури регіону (інженерної, маркетингової, соціальної тощо), включаючи створення інноваційних кластерів, венчурних фондів, наукових і технологічних парків, тобто здійснюючи розбудову інноваційної інфраструктури. Слід відзначити, що ефективність кластерного механізму нарощування інвестиційного потенціалу розвитку регіону залежить і від здатності органів місцевого самоврядування налагоджувати взаємовигідну співпрацю з діловими партнерами регіону щодо створення відповідних

інфраструктурних об'єктів та забезпечення їхнього подальшого розвитку та інвестиційної підтримки. При цьому також доцільно залучати до цього процесу й органи державної влади, й інститути громадського суспільства, включаючи їхніх закордонних партнерів і грантодавців, що в цілому сприятиме активізації інвестиційних процесів у регіональній економіці.

Таким чином, формування пріоритетних та перспективних сфер активізації інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону та їх реалізації зумовлюють необхідність формування Концептуальної моделі розвитку інвестиційного потенціалу регіону в умовах післявоєнного відновлення економіки. Зокрема, в такій концептуальній моделі слід вказати на можливості і загрози інвестиційних процесів, сильні і слабкі сторони інвестиційної діяльності, що слугуватиме важливим інформаційним підґрунтям для майбутніх інвесторів. Отже, ефективність кожного з описаних механізмів нарощування інвестиційного потенціалу розвитку регіону та можливість їх застосування в умовах сучасних викликів значною мірою залежать від типу регіону, зокрема його просторової локалізації, характеру розвитку інституційного середовища, фінансової спроможності, рівня забезпеченості людськими й природними ресурсами тощо.

Отже, формування і реалізація стратегічних напрямів розвитку інвестиційного потенціалу регіону має ґрунтуватися на використанні організаційно-інституційного, інформаційно-комунікаційного, кластерного механізмів, які сприятимуть як нарощенню інвестиційного потенціалу регіону, так і в цілому його сталому економічному розвитку у післявоєнному періоді.

3.2. Європейський досвід активізації інвестиційної діяльності в контексті сталого розвитку

У сучасних умовах формування економічних відносин особливого значення набувають питання сталого регіонального розвитку, досягнення якого безпосередньо залежить від інтенсивності інвестиційних процесів, від наявності та рівня використання інвестиційного потенціалу окремих регіонів. Тому сприяючи забезпеченню сталого розвитку регіону, його інвестиційний потенціал визначається спрямованістю такого розвитку, необхідністю формування ресурсів для досягнення стратегічно окреслених цілей регіону. У зв'язку з цим, можна розглядати як Саме здатність регіональної соціально-економічної системи формувати ресурсну базу для підтримки відтворювальних процесів, яка визначається сукупністю об'єктивних властивостей регіону, необхідних для забезпечення розвитку за принципами стійкості виступатиме характеристикою інвестиційного потенціалу регіону [16].

Сталий розвиток, «економіка знань», «циркулярна економіка», «справедливий розподіл і споживання», на сьогодні є визначальними складовими концепції розвитку європейської економіки, цілі якого являються імперативними при формуванні національних і регіональних стратегій (програм), досягнення яких ґрунтується на фінансових, адміністративних механізмах, формуванню інституційного середовища [35].

Внаслідок повномасштабної військової агресії російської федерації, яка спричинила значні руйнування та втрати у більшості регіонів України, питання сталого розвитку вітчизняної економіки і суспільства поступилися місцем більш важливим завданням, як от повернення окупованих територій, забезпечення першочергових потреб населення, фізичне та економічне виживання, забезпечення необхідними соціальними гарантіями. При цьому, ми все ж розуміємо, що після закінчення війни необхідно буде відновлювати економіку на інноваційних засадах, обирати та формувати ефективні моделі

сталого розвитку регіонів, знаходити додаткові джерела інвестиційних ресурсів для відбудови, що актуалізує потребу у вивченні кращого досвіду й можливостей його використання у вітчизняних реаліях.

Важливе і основне значення в організації інвестиційної діяльності в Європейському Союзі відіграють спеціалізовані міждержавні фінансово-інвестиційні установи, фонди й програми розвитку (рис.3.2) [14]. Аналіз структури загального бюджету фондів Європейського Союзу на 2014 – 2020 роки свідчить про різний внесок фондів, а саме:

- Європейський фонд регіонального розвитку 199,0 млрд.євро;
- Європейський соціальний фонд 83,7 млрд.євро;
- Європейський сільськогосподарський фонд розвитку 99,0 млрд.євро;
- Європейський морський та рибний фонд 5,0 млрд.євро;
- Фонд «згуртування» 63,0 млрд.євро

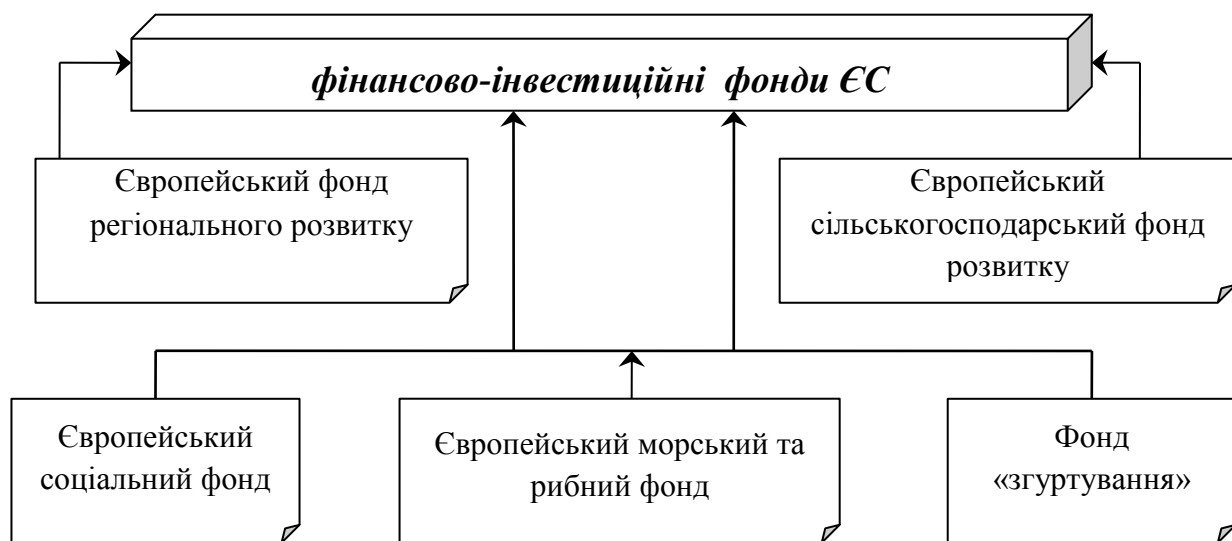

Рис.3.2. Фінансово-інвестиційні фонди ЄС

Слід відзначити, що фінансування сталого розвитку в країнах ЄС здійснюється з використанням змішаної диверсифікованої системи джерел та застосуванням широкого набору інструментів. На рівні національних економік фінансування розвитку територій через відповідні фонди державного розвитку здійснюється за бюджетні кошти. Насамперед фінансуються великі інфраструктурні проєкти, які можуть позитивно

вплинути на зайнятість, сприяти розвитку конкурентних переваг територій або приносити природоохоронний ефект.

Важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та його інвестиційному забезпеченні відіграють спеціалізовані та загальні фонди ЄС, що спеціалізуються на наданні допомоги регіонам та окремим організаціям у фінансуванні сталого розвитку, зокрема «зелених проєктів». До таких фондів належить Глобальний екологічний фонд (ГЕФ), який створено у 1991 як експериментальну програму з метою накопичення коштів для збереження навколишнього середовища. Партнерами ГЕФ виступали Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) та Світовий банк [25].

З метою активізації процесів сталого розвитку та їх фінансової підтримки в ЄС створено Європейський фонд стійкого розвитку плюс (EFSD+), як складового елемента довгострокової бюджетної програми ЄС для зовнішніх дій: Global Europe – NDICI [3].

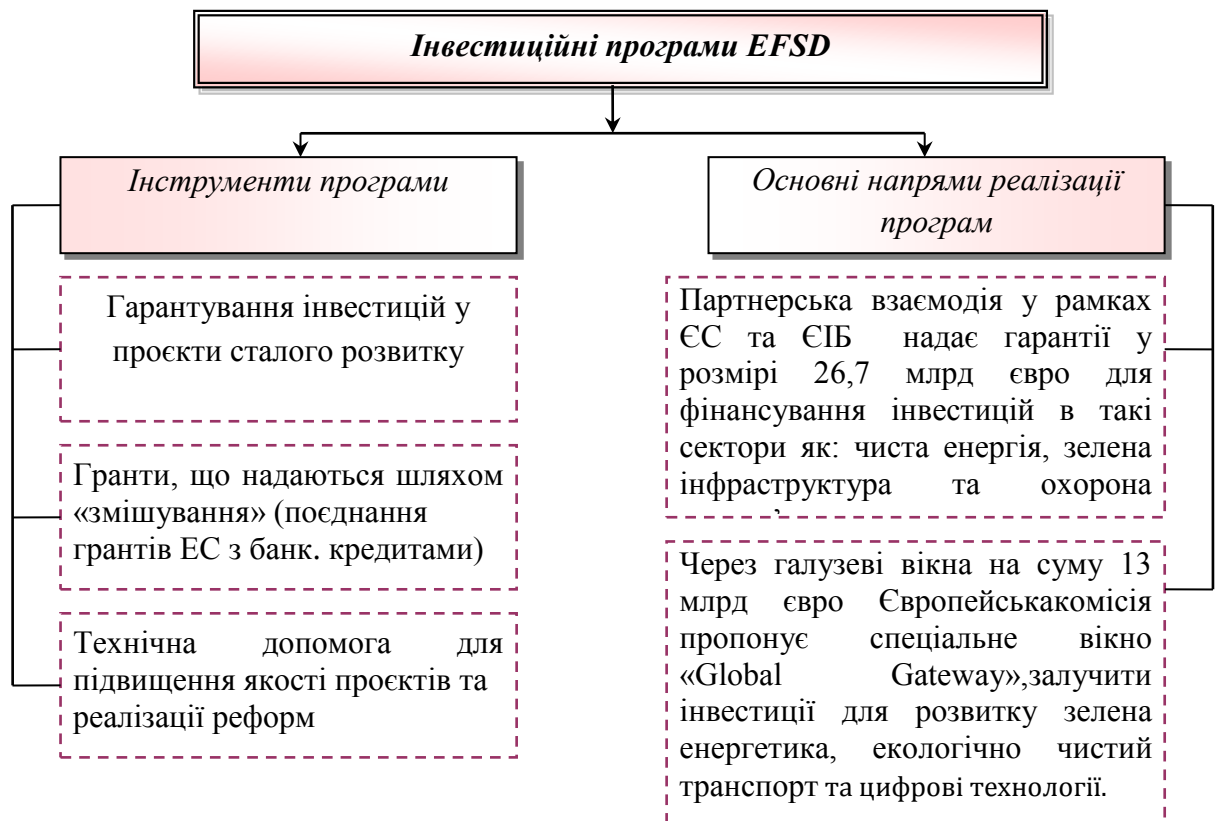

Рис.3.3. Інструменти та основні напрями реалізації інвестиційних програм EFSD

Система фінансування ЄС в основному доступна для держав-членів, проте є кілька джерел, якими можуть користуватися і інші країни. Для України на шляху вступу до ЄС існує можливість як наблизити свій політичний та економічний курс до нових вимог європейської спільноти, так і розширити інвестиційні можливості. До таких програм належать:

– Програма «Горизонт Європа», яка підтримуватиме дослідження та інновації у 2021–2027 рр.. В цілому Програма отримає близько 85 млрд євро з бюджету ЄС, 35% коштів якої це Проекти щодо кліматичних цілей, а інша частина коштів передбачається на фінансування таких галузей досліджень, як охорона здоров'я, інклюзивне та безпечне суспільство, цифрові технології та промисловість, продовольство та природні ресурси. До того ж п'ять місій будуть формувати роботу програми, що включає такі сфери як адаптація до змін клімату; боротьба з раком; кліматично нейтральні та розумні міста; здорові океани, моря, прибережні та внутрішні води; здоров'я ґрунту та продовольство.

– Програма InvestEU – запропонована інвестиційна програма ЄС на 2021–2027 роки, метою якої є підтримка держав-членів у відновленні після економічної та соціальної кризи. Основна функція InvestEU полягає у наданні гарантій для інвестицій партнерів-виконавців, таких як ЄІБ, та можливості надання державних та приватних інвестицій (45% загальних гарантій або 34 млрд євро). Для країн, що не є членами ЄС, існує можливість стати частиною певних фінансових продуктів, якщо вони зможуть зробити внески в InvestEU у сферах, досліджень, інновацій та діджиталізації, сталої інфраструктури, малого бізнесу та соціальних інвестицій [15].

Україна продемонструвала позитивну співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, але на практиці є очевидні негативні та позитивні фактори. Основними проблемами у фінансовій співпраці між Україною та ЄС та іншими міжнародними організаціями є:

1) неефективна кадрова діяльність співробітників та спеціалістів, залучених до розробки та реалізації міжнародних фінансових бізнес-проектів;

2) бюрократизація заявки на отримання кредиту;

2) непрозорість роботи із засобами міжнародних організацій;

3) недостатня підтримка МСП;

4) повільні темпи реалізації реформ призвели до необхідності запозичення коштів у МВФ, ЄС та інших, що призвело до надзвичайно високого рівня боргу, який становив 79,4 % ВВП у 2015 році. Сьогодні цей борг перед міжнародними організаціями зростає [25].

Але в той же час є фактори, які демонструють позитивну тенденцію у співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями:

1) відносини з міжнародними організаціями є важливим кроком інтеграції у світовий економічний простір;

2) членство України в міжнародних організаціях підвищує її авторитет як суб'єкта світової економіки та сприяє поширенню економічних зв'язків. Наприклад, членство в МВФ сприяло входженню України в структуру Світового банку. У держсекторі, у 2021 році реалізації підлягали 8 проектів загальним обсягом 1,7 млрд євро, а загальний обсяг кредитів ЄБРР для України – 15,6 млрд євро в рамках 507 проектів [6]. Загалом ЄС та його установи-члени є найважливішими фінансовими донорами України.

Слід відзначити, що на підтримку України крім коштів макрофінансової допомоги від США, у 2023 році очікується 42 млрд доларів США фінансової допомоги, включаючи 4,6 млрд доларів від МВФ, коштів макрофінансової допомоги, які від початку повномасштабної війни надаються ЄС на безпрецедентно пільгових умовах, а також Програми розширеного фінансування від МВФ, яка передбачає комплекс макроекономічних і фінансових заходів з метою підтримки відновлення економіки щодо реалізації сформованої моделі повоєнного відновлення на засадах сталого інноваційного розвитку [31]. Це в свою чергу, вимагає

розробки і реалізації власного комплексного плану структурних трансформацій, одним із важливих завдань якого має бути ефективне залучення значних обсягів прямих іноземних і внутрішніх інвестицій та новітніх технологій на модернізацію, відбудову, відновлення національної економіки із урахуванням можливих ризиків. Корисним для повоєнної відбудови України є західнонімецький досвід ефективного та раціонального використання коштів та технічної допомоги. Абсолютні обсяги фінансової допомоги самі по собі не мали суттєвого значення для економічної відбудови країни. Визначальними чинниками були ефективне використання отриманих коштів та їх розподіл і спрямування як на підтримку малого й середнього підприємництва, так і на оновлення й створення нових підприємств та розв'язання стратегічних питань економічного розвитку. Також важливе значення мало ефективне використання німецькими підприємцями наданих американських технологій за програмою технічної допомоги Плану Маршалла, яке сприяло зростанню продуктивності виробничої сфери.

Отже, враховуючи досвід Західній Німеччині, використання фонду повоєнного відновлення України має бути доцільно ефективним з раціональним використанням ресурсів міжнародної технічної та фінансової допомоги на відновлення та інноваційно-технологічну модернізацію, насамперед критично важливої інфраструктури, промислово-виробничих потужностей, створення нових конкурентоспроможних підприємств, зруйнованих міст, житла, тощо [19].

3.3. Стимулювання малого підприємництва в системі заходів розвитку інвестиційного потенціалу регіону

Одними із рамок умов побудови повоєнної моделі економічного розвитку мають бути ті, що гарантують дієвість економіки України та її регіонів, їх спроможність конкурувати в європейському економічному

просторі. В цьому контексті підтримка розвитку малого та середнього підприємництва щодо їх спроможності отримувати економічну вигоду від спрощеного доступу на ринки, сприяючи при цьому розвитку інвестиційного потенціалу як окремих регіон, так і держави в цілому. Наприкінці березня 2023 р. був запропонований для обговорення План відновлення України від наслідків війни, в якому визначається мета та стратегічні цілі із застосуванням елементів тайм-менеджменту; містить підґрунтя відновлення економіки, викладене за напрямками ключових реформ: структурна перебудова економіки; розвиток малого і середнього бізнесу; реформування ринків та правоохоронних органів; встановлює перелік базових напрямів докладання зусиль та систему основних елементів, на яких має ґрунтуватися стале відновлення економіки України.

Слід відзначити, що програма та заходи інвестиційного розвитку регіонів являються складовими Плану відновлення та розвитку регіонів, який формується для територій, що постраждали від російської агресії. Ці положення зазначені у прийнятому 9 липня 2022 року Верховною Радою Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» (законопроект №5323) [10]. Це сприятиме активізації процесів відновлення об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, житлового й громадського призначення, що в свою чергу, уможливить повернення тимчасово переміщеного населення. Закон передбачає комплексне вдосконалення державної регіональної політики та враховує виклики, які постали перед громадами й регіонами в результаті військової агресії. Тому важливими завданнями означено оновлення ключових аспектів державної регіональної політики, а саме у стратегічному плануванні, інституційній підтримці, системі фінансування, та моніторингу розвитку регіонів. Серед схвалених змін заслуговують на увагу наступні:

- систематизовано перелік документів державної регіональної політики: держава стратегія - регіональна стратегія - стратегія розвитку територіальної громади;

- введено чотири функціональні типи територій, що сприятиме їх відновленню та інвестиційному розвитку:

- території відновлення;

- полюси економічного зростання;

- території з особливими умовами для розвитку;

- території сталого розвитку;

- удосконалено діяльність агенцій регіонального розвитку, зокрема, до числа їх засновників можуть входити регіональні відділення асоціацій органів місцевого самоврядування, що мають у своєму складі 100% громад регіону;

- для постраждалих від російської військової агресії територій вводиться новий документ стратегічного планування - План відновлення та розвитку;

- органи місцевого самоврядування протягом 18 місяців з дня набрання чинності Законом повинні забезпечити затвердження стратегій розвитку територіальних громад;

- визначення державного фонду регіонального розвитку основним фінансовим інструментом реалізації державної регіональної політики, а фонду відновлення та розвитку – основним джерелом відбудови України;

- створення єдиної геоінформаційної системи, використання якої дозволить в онлайн-форматі здійснювати моніторинг та оцінку відновлення й розвитку кожної громади й регіону; та ін..

Стратегії та програми є тими документами, у яких визначено пріоритети розвитку інвестиційної діяльності і її активізації. Під час їх підготовки важливим є кваліфікований підхід до визначення потенціалу й формулювання можливостей його ефективного використання з урахуванням стратегій та програм регіонального й державного розвитку. На жаль,

підприємці не завжди є обізнаними у інвестиційних проектах, що пропонуються та представлені на офіційних сайтах Миколаївської міськради, зокрема [33]. Так, якщо звернутися до офіційного сайту м. Миколаєва та його розділу «Інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність», то видно досить застарілу інформацію, яка є геть неактуальною і не може бути використана для участі у інвестиційних проектах та активізації малого бізнесу до післявоєнного відновлення економіки як м.Миколаїв, так і регіону. Так, інформація для користувачів та майбутніх інвесторів у більшості структурних підрозділах розділу «Інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність» оновлювалася ще у довоєнному періоді, а саме:

1. Інвестиційний паспорт міста- оновлено 26.02.2021р.
 2. Земельні ділянки для використання – оновлено 4.09.2017р.
 3. Незадіяні виробничі площі та обладнання – оновлено 4.09.2017р.
 4. Соціальні та інфраструктурні проекти – оновлено 2.10.2017р.
 5. Інвестиційні проекти загальнодержавного значення – оновлено 2.10.2017р.
 6. Наукові та інвестиційні проекти – оновлено 2.10.2017р.
 7. Проекти міжнародної технічної допомоги – оновлено 1.01.2020р.
- (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Інвестиційні проекти міжнародної технічної допомоги*

№ з/п	Найменування проектної пропозиції	Імплементатори проектів	Термін реалізації Інвестори, донори проектів
1	2	3	4
1.	Інкубатор з запуску бізнесу у сфері аквакультури (AQUABATOR)	Виконавчий комітет Миколаївської міської ради (департамент економічного розвитку Миколаївської міської ради), Галицинівська ОТГ	2021-2023 Кошти державного бюджету, що фінансуються з Європейського союзу

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4
2.	Розвиток системи водопостачання та водовідведення міста Миколаєва	Миколаївська міська рада та МКП «Миколаївводоканал»	29.12.2015 – до повного виконання зобов’язань Кредитні кошти ЄІБ
3.	Мери за економічне зростання	Виконавчий комітет Миколаївської міської ради (департамент економічного розвитку Миколаївської міської ради)	2021-2024 Програма розвитку ООН (ПРООН) та Європейський союз
4.	«Басейн Чорного моря» за напрямом «Туризм. Спадщина та Креатив»	ГО «Фонд розвитку міста Миколаєва» спільно з Миколаївською міською радою (департамент економічного розвитку Миколаївської міської ради)	2021-2023 Європейський союз

*Інші проекти мають закінчений термін дії

Слід відзначити, що питання повоєнної відбудови, реконструкції та модернізації об’єктів соціальної, транспортної та критичної інфраструктури широко обговорюються як у внутрішньому інформаційному просторі, так і за кордоном. Зокрема, 15 листопада 2023 року, в рамках Марафону громад у Варшаві (Польща) на 2-й міжнародній виставці-форумі «ReBuild Ukraine», співорганізатором якого є Асоціація міст України, свої проекти відбудови представили декілька українських громад, серед яких Дніпро, Одеса, Вінниця, Миколаїв, Житомир та інші міста [1]. Так, Вінницький міський голова Сергій Моргунов представив до розгляду комплексний план розвитку територіальної громади до 2030 року, що включає забезпечення комфортних умов проживання у громаді, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, посилення використання зеленої енергетики, розбудову транспортної мережі, розвиток релокованого бізнесу та індустріальних парків. Миколаївський міський голова Олександр Сенкевич розповів про потужності та потенціал

індустріального міста Миколаїв, стан інфраструктури від руйнівного впливу військової агресії РФ, досвід співпраці з міжнародними партнерами на шляху відбудови регіону. Заслужують уваги представлені проєкти відновлення інфраструктури громади, які спрямовані на забезпечення сталого економічного розвитку, створення нових робочих місць, активізації бізнес-процесів, збереження довкілля, створення інноваційного простору у громаді.

Позитивний досвід підтримки малого і середнього підприємництва можна перейняти у Львівської міської рад, яка затвердила програму підтримки бізнесу «7 дій економічного поступу Львова в умовах воєнного стану». Пріоритетними галузями для економічного розвитку міста визначено такі:

- високотехнологічне виробництво;
- харчова промисловість;
- легка промисловість;
- медицина та фармацевтика;
- ІТ та бізнесові послуги.

Так, Львівська область від початку військових подій російського нападу на Україну прийняла 147 підприємств, 90 з них уже запустили своє виробництво та почали повноцінну роботу. Ще майже 900 заявок перебувають на розгляді. За галузями серед релокованих найбільше представлено підприємства легкої промисловості й торгівлі (по 25), машинобудування (20), металооброблення (14), харчової промисловості (13), хімічної промисловості (9) та будівництва (8). Львівська область першою розпрацювала програму фінансової підтримки релокованого бізнесу, яку виконують з кінця квітня. Після реєстрації, адміністрація Львівської області виділяє допомогу релокованому малому і середньому бізнесу розміром 100 тис. грн. Також за умови створення 20 робочих місць виділяють допомогу в 100 тис. гривень, а під час під'єднання підприємства до електромережі держава компенсує 150 тис. грн. Крім цього, оформленому бізнесу виділяють два ваучери: 50 тис. грн на маркетинг та 80 тис. грн на сертифікацію

продукції для експорту. От такий приклад свідчить про зацікавленість органів регіональної влади у розвитку малого і середнього підприємництва, як важливої складової відновлення економіки та зміцнення інвестиційного потенціалу міста та області [1].

Таким чином, що сьогодні нарощування інвестиційного потенціалу розвитку регіонів України має ґрунтуватися на використанні ендогенних чинників, серед яких найважливішим виступає стимулювання підприємництва за допомогою інституційно-організаційного, інформаційно-комунікаційного, кластерного механізмів.

На нашу думку, зважаючи на специфіку функціонування Миколаївського регіону та ендогенного потенціалу його розвитку, доцільно використати кластерний та інформаційно-комунікаційний механізми залучення інвестиційних ресурсів у модернізацію аграрного та переробного бізнесу, а також у розвиток сфери послуг. Крім того, важливим напрямом поліпшення інвестиційного клімату Миколаївщини та засобом активізації підприємницької діяльності може стати розбудова об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури. З огляду на це, в контексті розвитку інвестиційного потенціалу регіону вважаємо за доцільне формування інноваційного агрокластеру регіону, передумови формування якого відображають визначення можливості залучення суб'єктів господарювання до кластерного утворення та сприяння співробітництву між ними, ефективну організацію безперервної роботи кластеру та надання послуг його учасникам, стимулювання інновацій та підприємницького середовища, підвищення брендингу та інвестиційної привабливості регіону (рис.3.4).

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695, задля досягнення оперативної мети «Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів» мають бути створені інноваційні кластери. Відповідно до Господарського кодексу України (ст. 120),

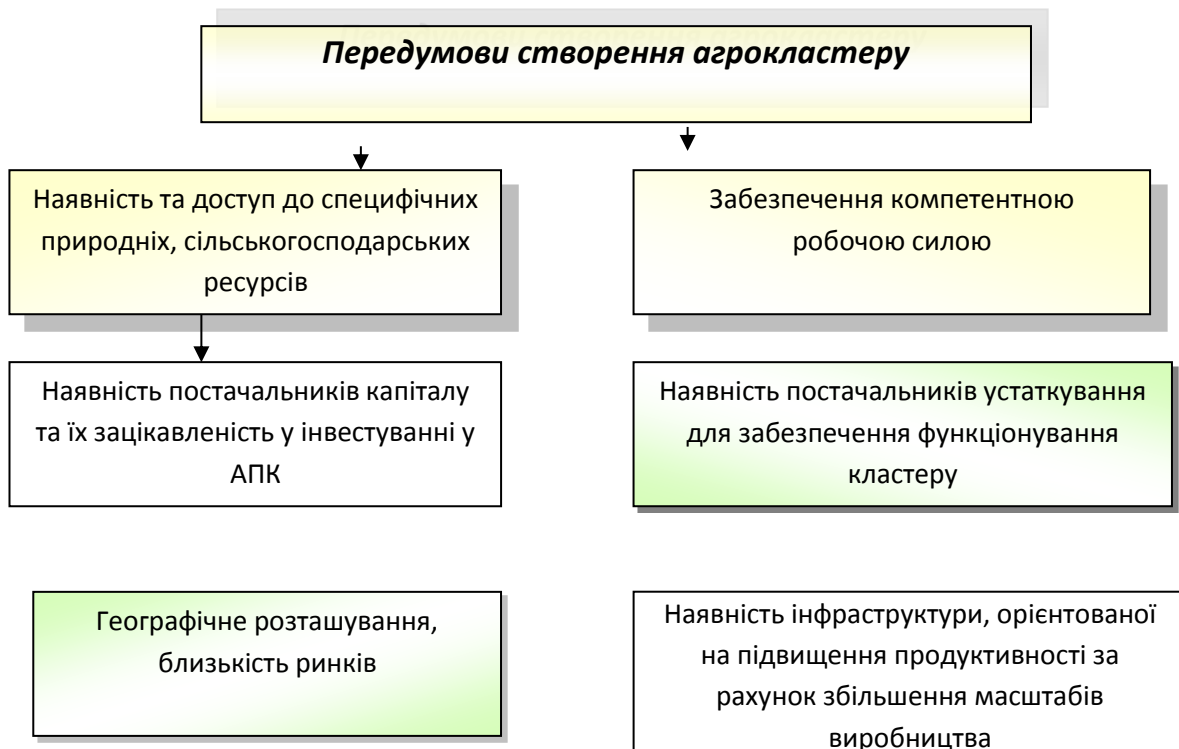

Рис.3.4. Передумови створення агрокластерного об'єднання у Миколаївському регіоні

кластер може мати організаційно-правову форму у вигляді асоціації як договірної об'єднання юридичних осіб, створеного з метою постійної координації їх інноваційної діяльності при централізації однієї або декількох управлінських функцій, при збереженні самостійності й незалежності юридичних осіб, що входять до такого об'єднання У Цивільному кодексі України відмічається, що кластер за формою партнерських взаємовідносин може формуватися як із регламентованими правовими стосунками між учасниками на основі спільного договору [4]. Також інноваційний агрокластер можна створити, згідно зі ст. 63 Господарського кодексу України, як: комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади; спільне комунальне підприємство, що діє на договірних засадах спільного фінансування відповідними територіальними громадами – суб'єктами співробітництва [4].

Слід відзначити, що створення інноваційного агрокластеру сприятиме інноваційно-інвестиційному розвитку через більш раціональне використання наявних потужностей і ресурсів, формування мережевої форми партнерства і моделлю взаємовідносин між учасниками аграрного ринку (агropідприємства, Укрзалізниця, автотранспортні компанії, морські порти, логістичні оператори і центри, IT-компанії, малий та середній бізнес, установи банківської, страхової та фінансово-кредитної системи, інвестиційні фонди, наукові установи, заклади вищої освіти, об'єкти інноваційної інфраструктури, регіональні та місцеві органи влади; різні категорії споживачів аграрної продукції). Діяльність такої кластерної структури з елементами інноваційної інфраструктури має полягати в участі у реалізації Стратегій регіонального розвитку на період до 2027 року, розробленні Концепції створення інноваційного агрокластеру, Положення про інноваційний агрокластер, Меморандуму про співпрацю між учасниками кластеру, тощо. Отже, можна запропонувати побудову структурної моделі формування інноваційного агрокластерного об'єднання у Миколаївському регіоні (рис.3.5).

Крім цього, потенціал малого і середнього підприємництва у системі підвищення інвестиційної привабливості Миколаївського регіону може широко використовуватися у будівельній індустрії, транспортно-логістична інфраструктурі, IT-сфері та війсьній логістиці. Зокрема, залучення приватних інвестицій і грантових ресурсів, а також вкладання бюджетних коштів у відбудову тих міст, сіл та об'єктів виробничої й транспортної інфраструктури, які постраждали в результаті російської агресії; формування мережі складів і логістичних центрів (у тому числі військового призначення), що будуть обладнані за найвищими сучасними інженерними стандартами, у тому числі – на мобільних платформах і в підземних сховищах.

В контексті розвитку інвестиційного потенціалу Миколаївщини залучення суб'єктів малого і середнього підприємництва до так званої

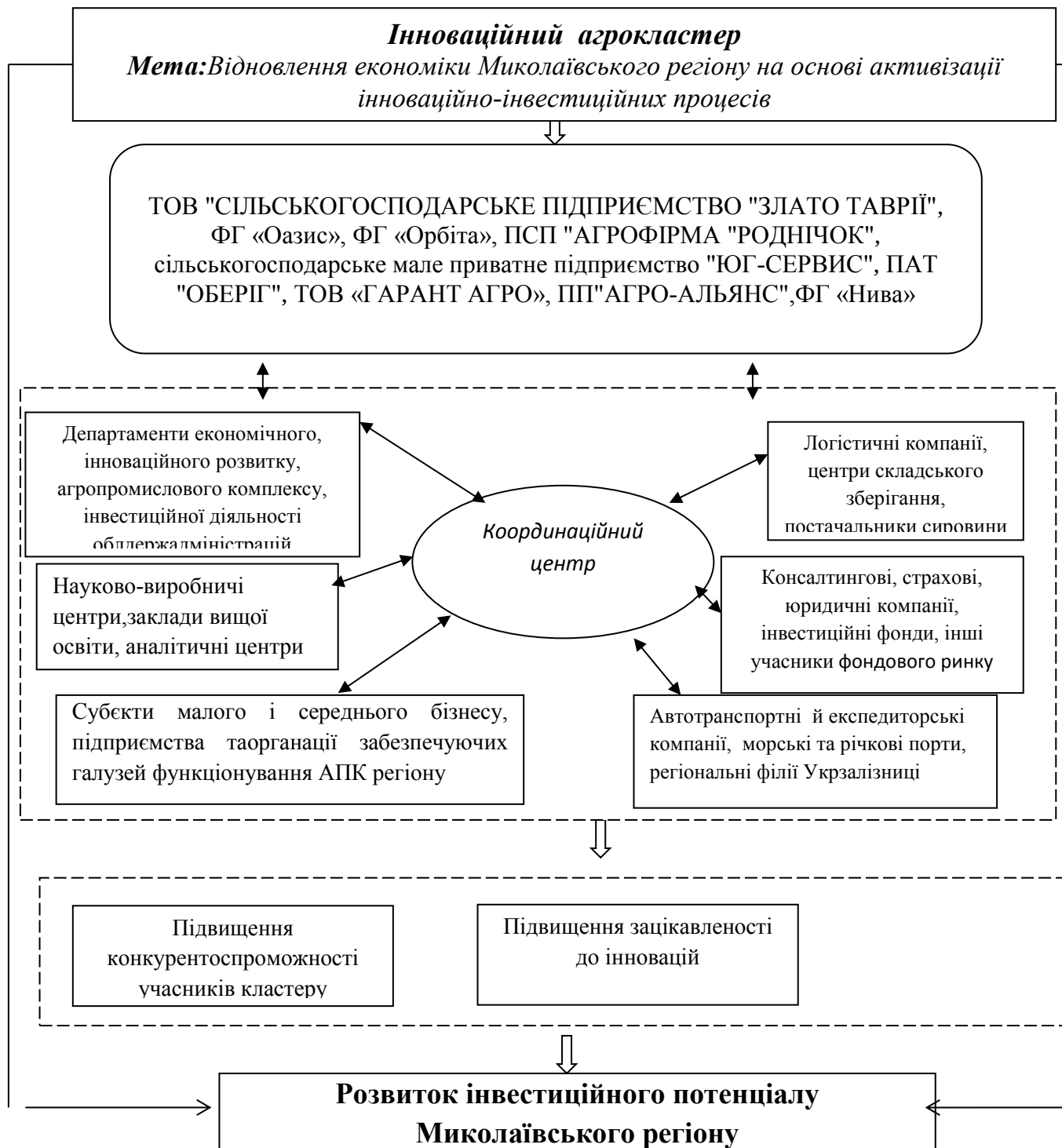

Рис. 3.5. Структурна модель формування інноваційного агрокластерного об'єднання у Миколаївському регіоні

«воєнної економіки» являється ще одним напрямом збільшення інвестиційних ресурсів приватних осіб у малий воєнний бізнес, починаючи з пошиття військового одягу й завершуючи виготовленням якісних бронежилетів, шоломів, тактичних окулярів, засоби для зберігання харчів та

боєприпасів, тощо. Ініціаторами такого розвитку регіональної економіки можуть стати місцеві громади.

Слід відзначити, що стратегія розвитку Миколаївського регіону регіону, яка перебуває у зоні підвищеної небезпеки мають враховувати пріоритети формування територій «одноповерхових поселень». У цьому сенсі особливого значення набуває реконструкція та відновлення сільських територій, включаючи їх осучаснення й рівномірне заселення. Це означає, що сільське господарство регіону має орієнтуватися на дрібнотоварне аграрне виробництво та створення розгалуженої мережі малих переробних підприємств. Поряд із вирішенням безпекових питань це також дозволить наростити інвестиційний потенціал згаданих регіонів завдяки розселенню та працевлаштуванню значної кількості внутрішньо переміщених осіб, які через бойові дії втратили власне житло та роботу [2].

Варто звернути увагу на досвід інших країн щодо стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва [5,20]. Зокрема, уряди країн ЄС проводять активну та прагматичну політику в галузі регулювання, підтримки діяльності МСП. Так, у Польщі послідовна реалізація державних реформ для підтримки малого бізнесу передбачала створення базових організаційних структур, які в процесі взаємодії з урядом та парламентом, забезпечують надання достовірної інформації щодо стану та перспектив розвитку підприємництва, забезпечують надання кредитів малим підприємствам, сприяють розвитку інноваційних технологій та їх використанню у сфері МСП. Фінансова підтримка малого бізнесу передбачає використання системи проектного фінансування малих підприємств, тобто цільове кредитування позичальника для реалізації інвестиційного проекту. В Іспанії важливу роль відіграють регіональні, галузеві громадські об'єднання підприємців, які захищають інтереси підприємців. За ініціативи агентств регіонального розвитку в Іспанії були створені технологічні парки, бізнес-інкубатори, промислові полігони, які спрямовані на підтримку розвитку бізнесу, а прийняті програми, спрямовані на підтримку й розвиток

наукомістких галузей. В Угорщині в результаті адміністративно-територіальних реформ у межах державної політики із залучення інвестицій у відсталі в соціально-економічному розвитку райони здійснюється надання податкових пільг та преференцій для малого та середнього бізнесу. Також передбачено регіональні податкові пільги для окремих районів Угорщини, які отримали статус виокремлених районів та підприємницьких зон. У Чехії основними напрямками державної політики в підприємницькій сфері визначено: підтримку програм підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня населення; підтримку служб, що надають інформаційні, економічні та консультативні послуги підприємцям; підтримку створення нових робочих місць. У Франції застосовуються спеціальні (спрощені) податкові режими для МСП залежно від величини їхнього обороту, проте все ж виплачують прибуткові податки в залежності від сфери їх господарювання [34].

Здійснення повномасштабної воєнної агресії РФ позбавило більшість суб'єктів господарювання можливості продовжувати свою виробничо-господарську діяльність та взагалі зумовило припинення будь-якої ділової активності. В умовах введення воєнного стану держава знайшла ресурси для підтримки діяльності малого і середнього бізнесу та запровадила систему заходів щодо підтримки підприємницької діяльності та, зокрема, оподаткування діяльності малих підприємств. Так, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», який був прийнятий 15 березня 2022 р., було запроваджено положення щодо підтримки малого бізнесу в умовах воєнного стану, серед яких:

- малі підприємства можуть обрати ставку податку у розмірі 2 % доходу. При цьому, фізичні особи-підприємці та юридичні особи можуть обрати таку систему оподаткування, якщо вони відповідають ряду вимог, а граничний розмір їхнього календарного доходу не перевищує 10 мільярдів гривень на рік;

- фізичні особи-підприємці, які є платниками єдиного податку I та II групи, мають право не сплачувати єдиний податок, але вони не звільняються від сплати єдиного податку, а мають право його не сплачувати;

- фізичні особи-підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність і члени фермерського господарства з 1 березня 2022 року мають право не нараховувати та не сплачувати єдиний соціальний внесок;

- на період дії воєнного стану було введено пільгову ставку з ПДВ у розмірі 7 % на імпорт та постачання палива, а також нульову ставку акцизного податку;

- на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану зупиняється перебіг строків, коли штрафи не будуть нараховуватися, а у випадку нарахування вони підлягають списанню, якщо таке порушення є результатом введення воєнного стану;

- припинення податкових перевірок, а вже розпочаті зупиняють, але це не стосується фактичних та камеральних перевірок;

- проте, вже 24 травня 2022 р. було підписано наступний законопроект № 7360, у якому містилися податкові новації.

Таким чином, підтримка та стимулювання малого підприємництва являється важливою складовою в системі заходів розвитку інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону. Це зумовлює важливість вирішення завдань щодо: спрощення процедур для ведення бізнесу, податкова та інституційна підтримки бізнесу (установлення пільг на деякі види податків, створення нових кластерів), фінансова підтримка бізнесу (створення фонду підтримки бізнесу, ваучерна підтримка бізнесу), налагодження нових економічних зв'язків в межах новостворених об'єднань, зокрема Інноваційного агрокластеру.

ВИСНОВКИ

Проведене в магістерській роботі дослідження питань формування і використання інвестиційного потенціалу регіону, дозволило зробити наступні висновки.

У першому розділі роботи досліджено теоретичні і методичні основи інвестиційного потенціалу регіону. Під інвестиційним потенціалом регіону, на нашу думку, слід розуміти сукупність наявних та можливих інвестиційних ресурсів, які ефективно використовуються та управлінських рішень щодо підвищення інвестиційної привабливості економіки регіону та забезпечення його соціально-економічного розвитку. Інвестиційний потенціал займає важливе місце у формуванні фінансової системи регіону, яка розуміється як сукупність суб'єктів діяльності та їх фінансових операцій, які проводяться з використанням певного фінансово - кредитного механізму.

На основі проведеного дослідження структури інвестиційного потенціалу регіону, можна виділити основні його складові елементи, серед яких природно-ресурсний, виробничий, фінансовий, інноваційний, соціально-трудовий, інфраструктурний.

Визначено фактори, які впливають на використання інвестиційного потенціалу регіону. До факторів зовнішнього середовища, які визначають інвестиційний клімат, відносяться такі: нормативно-правова база; стан інвестиційного ринку, стан фінансово-кредитної системи, політична ситуація, стійкість національної валюти і т. ін. До факторів внутрішнього середовища, які залежать від економічної системи регіону, можна віднести: обсяг валового регіонального продукту, ефективність системи управління кадрами, фінансовими ресурсами, перспективи економічного зростання, тощо.

Досліджено методичні аспекти оцінки інвестиційного потенціалу, які будуються на групах окремих показників, що характеризують найважливіші складові розвитку регіону та на факторах, які є вагомими при реалізації

інвестиційних проектів. Такі методичні підходи оцінки інвестиційного потенціалу регіону у вітчизняній та світовій практиці, доцільно об'єднати у декілька груп: рейтинговий, експертний, вартісний, бальний, техніко-економічних розрахунків, економіко-математичного моделювання, кожен з яких має свої переваги та недоліки

У другому розділі кваліфікаційної роботи проведено дослідження сучасного стану інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону. Визначено основні сучасні тенденції тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України та їх інвестиційного забезпечення.

Акціонерне товариство «Ощадбанк» являється одним із найбільших фінансових інститутів української економіки. Державний банк сьогодні - символ стабільності та надійності. Для України формування інвестиційного потенціалу є особливо важливим під час відновлення економіки після російсько-української війни, оскільки в таких умовах інвестицій являються одним із найнеобхідніших фінансових ресурсів на першому етапі реконструкції важливих сфер інфраструктури країни та її регіонів. Проте, обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України в 2022 році становили 409660,0 млн грн., що менше попереднього року на 264240 млн.грн, тобто вони зменшилися на 39,2%

До повномасштабного військового вторгнення росії на територію України Миколаївська область являлась одним із високорозвинених індустріальних регіонів держави та мав вагомні позиції у забезпеченні її конкурентоспроможності. В загальнодержавному поділі на частку промислового комплексу області в середньому припадало близько 2,2% реалізованої промислової продукції. Дослідження обсягів капітальних вкладень у Миколаївській області протягом 2014-2021 свідчить про позитивну динаміку, але нестабільний її рівень, коли її індекси коливались з 67,4 % у 2014 році (по Україні – 75,9 %) до 125,6 % у 2021 році (по Україні – 117 %). В 2022 році капітальні інвестиції за основними видами економічної діяльності у регіоні скоротилися.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи визначено основні напрями розвитку інвестиційного потенціалу регіону, серед яких запропоновано: стратегічні пріоритети формування і розвитку інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням воєнних умов та повоєнної відбудови економіки України, використання Європейського досвіду активізації інвестиційної діяльності, здійснення стимулювання малого підприємництва в системі заходів розвитку інвестиційного потенціалу регіону

З огляду на представлені пріоритетні та перспективні сфери активізації інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону у післявоєнному його відновленні, доцільно мати уявлення про основні механізми його нарощування і зміцнення, до яких слід віднести: організаційно-інституційний механізм; інформаційно-комунікаційний механізм; кластерний механізм.

Визначено, що формування пріоритетних та перспективних сфер активізації інвестиційного потенціалу Миколаївського регіону та їх реалізації зумовлюють необхідність формування Концептуальної моделі розвитку інвестиційного потенціалу регіону в умовах післявоєнного відновлення економіки.

Дослідження зарубіжного досвіду показало, що важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та його інвестиційному забезпеченні відіграють спеціалізовані та загальні фонди ЄС, що спеціалізуються на наданні допомоги регіонам та окремим організаціям у фінансуванні сталого розвитку. З метою активізації процесів сталого розвитку та їх фінансової підтримки в ЄС створено Європейський фонд стійкого розвитку плюс (EFSD+), як складового елемента довгострокової бюджетної програми ЄС для зовнішніх дій: Global Europe – NDICI.

Визначено, що нарощування інвестиційного потенціалу розвитку регіонів України має ґрунтуватися на використанні ендогенних чинників, серед яких найважливішим виступає стимулювання підприємництва за допомогою інституційно-організаційного, інформаційно-комунікаційного, кластерного механізмів.

Запропоновано формування інноваційного агрокластеру у Миколаївському регіоні, передумови формування якого відображають визначення можливості залучення суб'єктів господарювання до кластерного утворення та сприяння співробітництву між ними, ефективну організацію безперервної роботи кластеру та надання послуг його учасникам, стимулювання інновацій та підприємницького середовища, підвищення брендингу та інвестиційної привабливості регіону.

Крім цього, потенціал малого і середнього підприємництва у системі підвищення інвестиційної привабливості Миколаївського регіону може широко використовуватися у будівельній індустрії, транспортно-логістичній інфраструктурі, ІТ-сфері та військовій логістиці. Зокрема, залучення приватних інвестицій і грантових ресурсів, а також вкладання бюджетних коштів у відбудову тих міст, сіл та об'єктів виробничої й транспортної інфраструктури, які постраждали в результаті російської агресії; формування мережі складів і логістичних центрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асоціація міст України. URL: <https://auc.org.ua/>
2. Борщевський В., Люблін В., Чемерис В., Хомюк Н. Фінансово-інвестиційний потенціал розвитку регіонів України та перспективи його нарощування в умовах сучасних викликів глобалізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 4 (45). С.212-222
3. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи: міжнародна колективна монографія / [редколегія, голова – д.е.н. В.В.Небрат]; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2023. – 571 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf>
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV.
5. Гришина Н. Потенціал малого підприємництва, як фактор забезпечення розвитку конкурентоспроможних галузей: регіональний аспект / А.І. Бутенко, Л.О. Гришина, Н.В. Гришина. *Економіст*. 2015. № 6. С. 20 – 24
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Демішев І.В., Войтко С.В. До питання інвестиційного потенціалу України під час і після війни. *Економіка та суспільство*. Випуск 44 / 2022. с.24-32
8. Дем'янчук О.І. Інвестиційна складова фінансового потенціалу регіону URL: / О.І. Дем'янчук http://knutd.edu.ua/publications/conference/20.03.2015/Demianchuk_6.pdf.
9. Жулавський А.Ю. Інвестиційний потенціал у відтворенні природно-ресурсного потенціалу регіону. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»* 2014. № 3 с. 33-40.

10. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» (законопроект №5323). 9 липня 2022 URL: [phttps://zakon.rada.gov.ua/go/2389-20](https://zakon.rada.gov.ua/go/2389-20)

11. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»: Закон України № 2120-IX від 15.03.2022 р. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

12. Закон України « Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-IX (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

13. Інноваційні вектори сталого розвитку на засадах геопросторового моделювання в умовах глобальної турбу лентності: *монографія* / О. П. Павленко, І. О. Іртищева, Г. Ю. Карпенко, О. О. Карпенко. Миколаїв: Іліон, 2023. 203 с.

14. Інвестиційна діяльність регіону в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз та напрями активізації : *монографія* / Марина Сергіївна Лугова, Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Володимирівна Павліха. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 242с.

15. Інвестиційні плани ЄС: можливості для України у сфері реалізації європейського зеленого курсу URL: <https://bit.ly/3E9M69h>

16. Кришталь Т., Лєгер К., Підвальна О. Інвестиційний потенціал регіону як основа забезпечення його сталого розвитку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2018. № 5 (90). с.13-18

17. Ключник Л.В. Інвестиційний потенціал регіону: теоретичні аспекти та оцінка. *Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка»*. 2011. Вип. 8(31), Ч. 1. С. 150-161.

18. Кобушко Я.В. Еколого-економічна оцінка відтворення інвестиційного потенціалу регіону: дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук / Я.В. Кобушко. – Суми, 2012. – 237 с.

19. Кудряченко, А. , Солошенко, В. Федеративна Республіка Німеччина: досвід повоєнного піднесення. *«Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.)* ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». 2019.С. 31–39.

20. Мігай Н.Б. Підприємницький потенціал як стратегічний резерв підвищення регіональної конкурентоспроможності. *Причорноморські економічні студії*. Вип.30. Ч.1 2018. С. 150-154. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/30_1_2018/35.pdf

21. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури URL: <https://mtu.gov.ua/>

22. Мірошніченко П. І. Методичні підходи до оцінки інвестиційного потенціалу регіону: аналіз і перспективи застосування *.БізнесІнформ*. 2012. №2. С. 44–49.

23. Романова Т.В. Розвиток інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці: Автореф. дис. ... дис. Екон. Наук: 08.00.05 / Т.В. Романова – Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка – Полтава, 2010. – 23 с.

24. Покатаєва К.П. Теоретичні аспекти визначення категорії «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» *.Комунальне господарство міст*. 2007. Вип. 75. С. 262-268. URL: <http://www.eprints.ksame.kharkov.ua>

25. Офіційне _інтернет-представництво Національного Банку України.– URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647

26. Офіційний сайт Державної статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

27. Олександренко І. Оцінка інвестиційного потенціалу регіонів *Регіональна економіка*. 2009. №3. с.80-86
28. Пілько А., Грабовецька Г. Модель оцінки інвестиційного потенціалу регіону. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С.219-224
29. Пілько А., Кіс В. Інвестиційний клімат та інвестиційний потенціал регіону як об'єкти моделювання. *Бізнес Інформ*. 2015. № 9. С. 146–152.
30. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки / розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 641-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/641-2013>
31. Постанова КМУ Про затвердження Порядку функціонування єдиної геоінформаційної системи здійснення моніторингу та оцінювання розвитку регіонів і територіальних громад. від 23 травня 2023 р. № 522. Київ.
32. Ніколайчук, С Фінансова допомога від партнерів. *Слово і діло*. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/17/novyna/finansy/nbu-nazvaly-ochikuvanu-sumu-finansovoyi-dopomohy-partneriv-2023-rocz>
33. Сілюкова С. Розвиток інвестиційного потенціалу регіону як об'єкт державного регулювання / С. Сілюкова // Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр». – 2013. – Січень. – Вип. 1 (13). – 184 с.
34. Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року включно. Затверджено рішенням обласної ради 23 грудня 2020 року № 2.
35. Турецков Т. Інвестиційний фактор стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва на регіональному рівні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 4 (16). С. 161-169.
36. Ткачик Ф.П. Інвестиційний потенціал регіону: сутність, компоненти та перспективи розвитку / Ф.П. Ткачик. – URL: http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Economics/13_117095.doc.htm.

37. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і територіальних громад України в координатах поведінкової економіки: *науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»*; наук. ред. Г. В. Возняк. Львів, 2021. 126 с.

38. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

39. Шубравська, О. Виклики та наслідки агропродовольчої спеціалізації України у світовій економіці. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2023. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/03/Vyklyky-ta-naslidky-ahroprodovolchoi-spetsializatsii/>

40. International Monetary Fund (2023). *МВФ та влада України досягли домовленості на рівні експертів щодо Програми розширеного фінансування (Extended Fund Facility – EFF) на суму 15,6 мільярдів доларів США*. URL: <https://www.imf.org/uk/News/Articles/2023/03/21/pr2388-ukraine-imf-and-authorities-reach-staff-level-agreement-eff-arrangemen>